

Nota zienswijzen Windpark ZE-BRA

Versie 30 september 2021

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1. Inleiding.....	3
1.1 Achtergronden.....	3
1.2 Milieueffectrapportage (MER) en internationale m.e.r.-procedure	4
1.3 Gemeentelijke coördinatieregeling.....	4
1.4 Zienswijzeprocedure	5
1.5 Advies Commissie voor de milieu-effectrapportage	6
1.6 Leeswijzer	10
2. Beantwoording zienswijzen	11
2.1 Algemeen.....	11
3. Ambtshalve wijzigingen	55
3.1 Algemeen.....	55
3.2 Verbinden voorwaarde financiële zekerheid amoveren windturbines omgevingsvergunning	55
3.3 Aanpassing routing toegangswegen plangebied	56
3.4 Voorschrift routing bouwverkeer	56
3.5 Redactionele aanpassingen omgevingsvergunning.....	57
Bijlage 1; adviesrapport commissie mer.....	58

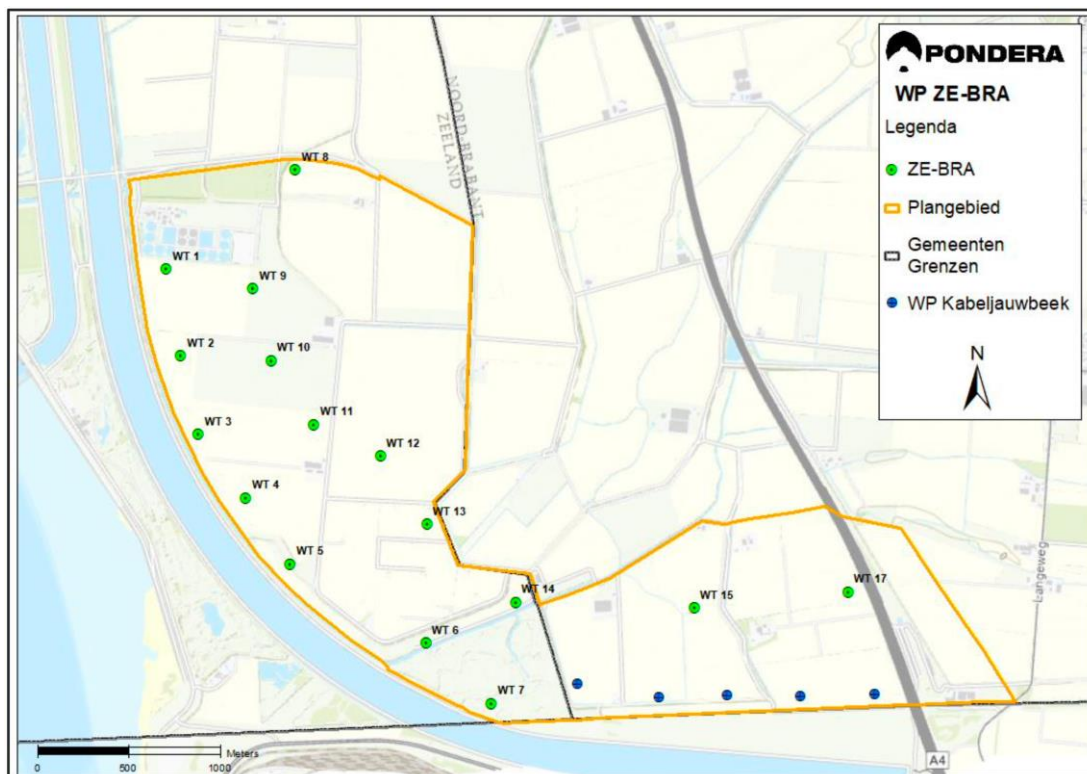
1. Inleiding

1.1 Achtergronden

Windpark ZE-BRA

Eneco, Lindewind en Zeeuwind (hierna: de initiatiefnemers) zijn voornemens om in het grensgebied tussen de provincies Zeeland en Noord-Brabant, in aansluiting op de bestaande en recent gerealiseerde windparken Kreekraksluizen en Kabeljauwbeek, een nieuw windpark te realiseren: Windpark ZE-BRA. Het windpark is gepland in de door de provincie Zeeland aangewezen concentratielocatie voor windenergie 'Kreekraksluizen'. Enkele nieuwe windturbines worden daarbij voorzien op grondgebied van de gemeente Woensdrecht, zie figuur 1.1.

Onderdeel van het project is, naast de bouw van nieuwe windturbines, ook de verwijdering van de bestaande windparken Anna-Mariapolder, Bath en de solitaire windturbine aan de Grindweg in Woensdrecht.

Figuur 1.1 ligging project en aangevraagde locaties windturbines (groen)

Omgevingsvergunning voor afwijken van het bestemmingsplan

De geldende bestemmingsplannen staan de bouw van het Windpark ZE-BRA niet toe. Daarom hebben de initiatiefnemers op 12 februari 2021 een aanvraag ingediend bij de gemeente Reimerswaal voor een omgevingsvergunning voor (onder andere) het gebruik van gronden in strijd met het bestemmingsplan zoals bedoeld in het eerste lid van artikel 2.1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Bevoegd gezag en betrokkenheid andere bestuursorganen omgevingsvergunning

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Reimerswaal (B&W Reimerswaal) is het bevoegd gezag voor het verlenen van de aangevraagde omgevingsvergunning.

Omdat sprake is van een omgevingsvergunning waarbij het bestemmingsplan wordt afgeweken, is de gemeenteraad van de gemeente Reimerswaal bevoegd om voor dit project een verklaring van geen bedenkingen (VVGB) te verlenen. Het bevoegd gezag kan de gevraagde omgevingsvergunning alleen verlenen wanneer deze VVGB is afgegeven. De gemeenteraad van Reimerswaal heeft op 20 juli 2021 een ontwerp van de VVGB vrijgegeven.

Daarnaast heeft het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Woensdrecht (B&W Woensdrecht) het recht om een advies te geven over de delen van het project die het grondgebied van die gemeente betreffen. Overeenkomstig de Samenwerkingsovereenkomst die tussen beide gemeenten is gesloten voor dit project heeft B&W Woensdrecht eerst een concept advies voorgelegd aan de gemeenteraad van Woensdrecht. De gemeenteraad van Woensdrecht heeft op 7 juli 2021 dat advies geamendeerd en daarmee wensen en bedenkingen aangegeven over het project.

B&W Reimerswaal en de gemeenteraad van Reimerswaal hebben het advies vanuit Woensdrecht bij hun besluitvorming voor het deel van het project dat op het grondgebied van die gemeente is gelegen, als zwaar wegend advies meegenomen in de besluitvorming.

1.2 Milieueffectrapportage (MER) en internationale m.e.r.-procedure

Milieueffectrapportage (MER)

De initiatiefnemers hebben ervoor gekozen om voor het windpark een milieueffectrapportage (hierna: MER) op te stellen. Het MER maakt als bijlage deel uit van de ruimtelijke onderbouwing en de aanvraag om omgevingsvergunning.

Internationale m.e.r.-procedure

Gelet op de beoogde locatie van het Windpark ZE-BRA, nabij de grens met België, treden milieueffecten vanuit het windpark ook op Belgisch grondgebied op. Dat is de reden dat het MER ook inzicht biedt in de milieueffecten in België. Overeenkomstig de Wet milieubeheer (Wm) zijn de betrokken Belgische instanties geïnformeerd en in de gelegenheid gebracht om over het ontwerp van de omgevingsvergunning, de vergunningaanvraag, de ruimtelijke onderbouwing en het MER een advies uit te brengen.

1.3 Gemeentelijke coördinatieregeling

Door de gemeenteraad van Reimerswaal is op 29 september 2020 besloten om voor de ontwikkeling van het windpark gebruik te maken van de coördinatieregeling op grond van artikel 3.30 van de Wet ruimtelijke ordening. Het door de gemeenteraad genomen besluit maakt het mogelijk om (ontwerp)vergunningen van gemeente over overige bevoegde gezagen gecoördineerd voor te bereiden en tegelijkertijd te publiceren en ter inzage te leggen.

Voor Windpark ZE-BRA worden de volgende vergunningen en toestemmingen gecoördineerd voorbereid en bekend gemaakt.

- De omgevingsvergunning op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, inclusief de VVGB van de gemeenteraad.
- De watervergunning krachtens de Waterwet en de Keur van het Waterschap Brabantse Delta.
- De natuurvergunning en -onthefing op grond van de Wet natuurbescherming.
- De ontheffingen op grond van de Keur Wegen Scheldestromen.

Op al deze vergunningen en toestemmingen is de uitgebreide procedure van toepassing van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht.

1.4 Zienswijzeprocedure

De omgevingsvergunning en de andere besluiten zijn als volgt voorbereid.

Bekendmaking ontwerpbesluiten

Op 28 juli 2021 is een kennisgeving met betrekking tot de ontwerpbesluiten gepubliceerd in het gemeenteblad (te raadplegen via www.overheid.nl). Kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en de Gazet van Antwerpen. De termijn voor het indienen van een zienswijze was opengesteld van 29 juli tot en met 9 september 2021.

Terinzagelegging

De ontwerpbesluiten hebben van 29 juli tot en met 9 september 2021 ter inzage gelegen bij de gemeentehuizen in Reimerswaal en Woensdrecht.

Ontvankelijkheid zienswijzen

In deze periode zijn 10 zienswijzen ontvangen. Daarbij heeft de indiener van zienswijze 10 voor de afloop van de periode van terinzagelegging een zienswijze *pro forma* ingediend en daarbij het gemeentebestuur van de gemeente Reimerswaal verzocht om binnen de door hem gevraagde periode de zienswijzen inhoudelijk aan te vullen. Namens de gemeente Reimerswaal is aan dit verzoek tegemoet gekomen. Daarmee zijn alle ontvangen zienswijzen binnen de gestelde termijn ontvangen en ontvankelijk.

Inloopavonden

In de periode van de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten zijn twee inloopavonden georganiseerd waarbij tevens de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijzen naar voren te brengen. Op 31 augustus 2021 was deze bijeenkomst georganiseerd in het gemeentehuis van Reimerswaal te Kruiningen. Op 2 september 2021 was deze inloopavond in het gemeentehuis van Woensdrecht te Hoogerheide.

Vanwege de geldende corona-beperkingen is eenieder gevraagd om vooraf een afspraak te maken om tijdens de inloopavonden vragen te stellen. Een afspraak maken was mogelijk via de website www.reimerswaal.nl/windparkzebra. Van de mogelijkheid om tijdens de inloopavond vragen te kunnen stellen, hebben 2 insprekers gebruik gemaakt in de gemeente Reimerswaal en 1 inspreker in de gemeente Woensdrecht. Daarbij zijn geen mondelinge zienswijzen ingediend.

1.5 Advies Commissie voor de milieu-effectrapportage

De onafhankelijke Commissie voor de milieu-effectrapportage (hierna: Commissie m.e.r.) is in dezelfde periode als de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten om een definitief toetsingsadvies over het MER gevraagd.

Voorafgaand aan het publiceren van het ontwerp van de besluiten heeft de commissie een tussentijds toetsingsadvies gegeven. Dat tussentoetsingsadvies is betrokken bij de besluitvorming over het ontwerp van de omgevingsvergunning. Naar aanleiding van het wijzigen van de turbineopstelling (zie hierna) is, om de milieueffecten van de nieuwe windturbineopstelling in beeld te brengen, een aanvulling op het MER geschreven. Hierin zijn de milieueffecten van de gewijzigde windturbineopstelling in beeld gebracht. Deze aanvulling op het MER is gelijktijdig met het ontwerp van de omgevingsvergunning ter toetsing voorgelegd aan de Commissie voor de m.e.r.

De commissie heeft een concept advies aan het bevoegd gezag en de initiatiefnemers bekend gemaakt waarover op 13 september 2021 overleg heeft plaatsgevonden. Daarna heeft de Commissie m.e.r op 28 september 2021 definitief over het MER geadviseerd in het toetsingsadvies. Het advies is als bijlage 1 bij deze nota opgenomen.

Advies

Het advies van de commissie heeft betrekking op twee onderdelen van het MER en de aanvulling erop, de tijdelijke stikstofdepositie op de Brabantse Wal tijdens de bouw- en aanleg van het windpark en de milieunormen voor windturbines.

Natuur

Ten aanzien van de tijdelijke emissies aan stikstof die op kunnen treden in de bouw- en aanlegfase van het windpark oordeelt de commissie dat in het MER op dit punt informatie ontbreekt. Dit komt omdat niet inzichtelijk is gemaakt of, en zo ja welke, emissiearm bouw materieel wordt ingezet in deze fase. De commissie oordeelt dat, omdat het natuurgebied De Brabantse Wal reeds een overbelaste situatie kent qua stikstof, deze informatie essentieel is voor de besluitvorming.

Verder beveelt de commissie aan om in het besluit te borgen waar en op welke wijze gecompenseerd gaat worden voordat de werkzaamheden aanvangen. Het compensatieplan geeft hier nu namelijk nog geen concrete informatie over. De Commissie adviseert voorts de aanbeveling van natuurorganisaties om 'overhoekjes' ecologisch in te richten en te beheren, te betrekken bij de verdere uitwerking van het plan.

Milieunormen voor windturbines

Omdat de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) in een uitspraak op 30 juni 2021 heeft geoordeeld dat de normen voor geluid- en slagschaduwhinder en externe veiligheid voor windturbines niet voldoen aan de Europese Richtlijn voor de Strategische milieubeoordeling (SMB-richtlijn), deze normen niet meer gebruikt mogen worden bij de beoordeling van de aanvaardbaarheid van milieuhinder van windturbineparken. Dat geldt ook voor Windturbinepark ZE-BRA.

Vanwege deze uitspraak heeft het gemeentebestuur van Reimerswaal in het ontwerp van de omgevingsvergunning, op basis van de uitkomsten van het MER, zelfstandig normen opgenomen ter voorkomen van milieuhinder. De Commissie m.e.r. is zowel over de aanpak als over de wijze van normstelling nadrukkelijk door het gemeentebestuur van Reimerswaal om advies gevraagd.

De Commissie voor de m.e.r. adviseert het volgende.

- In het MER eerst mogelijke normen te beschouwen: onderbouw welke normen zinvol zijn om te onderzoeken, wat in zijn algemeenheid de milieu- en gezondheidseffecten daarvan zijn en welke normen zinvol kunnen zijn om verder te onderzoeken voor het betreffende gebied. De Commissie beveelt aan om hiervoor in ieder geval bestaande informatie en onderzoeken te gebruiken, zoals ook in de ontwerp-omgevingsvergunning is gedaan.
- Nadat voor geluid, slagschaduw en veiligheid een norm is gekozen, in het MER na te gaan of het voornemen binnen de gekozen normen past, en eventuele alternatieven (van het voornemen) te vergelijken op hun milieu- en gezondheidseffecten. Ga hierbij ook in op mogelijke mitigerende maatregelen.

Wijze waarop het advies in de verdere besluitvorming wordt betrokken

Tijdelijke stikstofemissies Brabantse Wal

Naar aanleiding van het advies hebben de initiatiefnemers een nieuwe aanvulling op het MER opgesteld. Deze aanvulling maakt deel uit van de vergunningaanvraag. In deze aanvulling zijn de resultaten beschreven van de mogelijkheden om de tijdelijke emissies van stikstof in de bouw- en aanlegfase van het windpark zoveel mogelijk te beperken.

Voorop wordt gesteld dat de stikstofdepositie van 0,08 mol/ha/jaar op de Brabantse Wal die in het MER is geconstateerd, al zeer beperkt is qua omvang. Het gaat bovendien enkel om een emissie van tijdelijke aard in de aanlegfase. Wanneer de bouwfase van het windpark is afgerond is ook geen sprake meer van bijdrage van het windpark aan stikstofdepositie op de Brabantse Wal. Het windpark wordt dan alleen nog incidenteel bezocht door middel van voertuigen die een zeer beperkte stikstofemissie veroorzaken voor onderhoud.

De onderzochte mogelijke maatregelen aan de inzet van materieel om stikstofdepositie tijdens de aanlegfase verder te verminderen blijkt uit het onderzoek niet bij te dragen aan een vermindering van de (tijdelijke) stikstofdepositie. Deze maatregelen zijn daarmee ook niet doelmatig.

Door het kiezen van een andere routing van het bouwverkeer lijkt een vermindering van de tijdelijke stikstofdepositie op te kunnen leveren. Echter deze lijkt op voorhand praktisch niet uitvoerbaar vanwege fysieke belemmeringen in het wegennet en de aanwezigheid van dijken in het plangebied die niet zonder meer kunnen worden doorkruist. Zekerheid hierover zal echter pas verkregen kunnen worden wanneer het bouwplan definitief bekend is. Om zeker te stellen dat in het bouwplan zoveel als mogelijk rekening wordt gehouden met het beperken van de tijdelijke stikstofemissies op de Brabantse Wal, wordt daarom aan voorschrift 2.1 van de omgevingsvergunning een lid 11 toegevoegd, luidende:

“11. De routing van het bouwverkeer en bouwmaterieel waaruit blijkt dat zoveel als mogelijk routes worden gebruikt die de emissie van stikstof op de Brabantse Wal zoveel als mogelijk beperken.”.

Compensatieplan

Dat uiterlijk ten tijde van de start van de aanleg- en bouwwerkzaamheden voor het windpark met de uitvoering van het compensatieplan een aanvang moet zijn gemaakt, is vastgelegd in voorschrift 3.2 van de ontwerp-omgevingsvergunning. De aanbeveling van de commissie maakt hiermee reeds deel uit van de besluitvorming.

Aanbeveling natuurinclusief inrichten windpark

De aanbeveling over het natuurinclusief inrichten van het windpark is ter beoordeling aan het college van Gedeputeerde Staten van Zeeland als het bevoegd gezag voor de natuurvergunning en -onthefingen op grond van de Wet natuurbescherming. Zij hebben dit deel van het advies van de commissie betrokken bij de beantwoording van de zienswijzen. Verwezen wordt naar hoofdstuk 2 van deze nota.

Milieunormen voor windturbines

Het advies van de Commissie m.e.r. heeft ertoe geleid dat de initiatiefnemers een aanvulling op het MER hebben geschreven. In deze aanvulling (hoofdstuk 3) wordt beschreven welke normen voor geluid- en slagschaduwhinder en veiligheid voor Windpark ZE-BRA mogelijk gesteld kunnen worden. Deze beschrijving geeft een overzicht van de mogelijke normen voor geluid- en slagschaduwhinder en externe veiligheid die gebaseerd zijn op recente wetenschappelijke inzichten.

In de aanvulling op het MER (hoofdstuk 4) is vervolgens geoordeeld dat de normstelling zoals die eerder op basis van het Activiteitenbesluit gold, een adequaat beschermingsniveau biedt voor de omgeving van het windpark. Vanwege de aanwijzing van het plangebied voor windpark ZE-BRA als concentratiegebied voor windenergie lijkt ook geen aanleiding om een ander toetsingskader te gaan hanteren dan bij de bestaande windturbines in ditzelfde concentratiegebied is toegepast. In het concentratiegebied en plangebied bevinden zich al windturbines die zijn gebouwd en in werking gebracht onder de normstelling van het Activiteitenbesluit. Navraag bij de RUD Zeeland en de gemeente Reimerswaal leert dat van de werking van deze windturbines geen klachten bekend zijn over geluid- of slagschaduwhinder. Ook daarom bestaat geen aanleiding om een ander, laat staan strenger, toetsingskader te hanteren dan waar nu al aan is getoetst in het MER.

Op basis hiervan concludeert het gemeentebestuur van Reimerswaal dat de reeds eerder gehanteerde normstelling in het MER zoals die is opgenomen in het Activiteitenbesluit voor het Windpark ZE-BRA een aanvaardbaar beschermingsniveau biedt.

Tot slot zijn in hoofdstuk 5 van de aanvulling op het MER de milieueffecten (geluid- en slagschaduwhinder en het aspect externe veiligheid) van de windturbineopstelling getoetst aan de hiervoor genoemde normen. Zoals reeds uit het MER was gebleken, wordt in de nieuwe situatie voldaan aan dit normenkader.

In hoofdstuk 5 van de aanvulling op het MER zijn ook de cumulatieve effecten en de eventuele noodzakelijke mitigerende maatregelen beschreven. Geconcludeerd wordt dat de beschrijving van de cumulatieve effecten en de in het MER benoemde mitigerende maatregelen in stand kan blijven.

Op basis van deze aanvulling op het MER wordt het advies van de commissie voor Windpark ZE-BRA als volgt verwerkt in de besluitvorming.

- verklaring van geen bedenkingen (VVGB) gemeenteraad Reimerswaal
De gemeenteraad wordt voorgesteld om in het besluit over het verlenen van de VVGB, vanuit het oogpunt van een goede ruimtelijke ordening, de volgende normen als kaders mee te geven aan het college van burgemeester en wethouders.
 - a. voor windturbinelawaai: L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB;
 - b. voor slagschaduw hinder: maximaal 6 uur per jaar voor woningen die in de huidige situatie nog geen slagschaduw hinder ondervinden en 0 uur per jaar voor woningen waar dat wel het geval is;
 - c. voor het plaatsgebonden risico: een kans van maximaal 10^{-6} per jaar voor kwetsbare objecten en een kans van maximaal 10^{-5} per jaar voor (beperkt) kwetsbare objecten.
- omgevingsvergunning college van burgemeester en wethouders Reimerswaal
Het college zal de hiervoor genoemde milieunormen die de gemeenteraad als kaders stelt bij de VVGB vervolgens vertalen in concrete normen in de vergunningvoorschriften.

1.6 Leeswijzer

In deze Nota van antwoord komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan de orde.

- In hoofdstuk 2 worden de ingebrachte zienswijzen kort samengevat weergegeven en beantwoord. Daar waar een zienswijze aanleiding geeft om in een van de ontwerpbesluiten een wijziging aan te brengen, is dat eveneens in dit hoofdstuk aangegeven. Een overzicht van de zienswijzen met de bijbehorende registratienummers en paginaverwijzing vindt u hieronder.

Nr.	Registratienummer	Indiener zienswijze	Paginanummer beantwoording
1	D21.185582	Havenbedrijf Antwerpen	Pagina 11
2.	D21.185878	Inwoners Reimerswaal	Pagina 12 t/m Pagina 17
3.	D21.185877	Inwoner Reimerswaal	Pagina 17 t/m Pagina 19
4.	D21.185893	Achmea rechtsbijstand namens inwoners uit Woensdrecht	Pagina 19 t/m Pagina 20
5.	D21.185883	Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Brabantse milieufederatie	Pagina 20 t/m Pagina 22
6.	D21.185304	Scheldewind B.V.	Pagina 23
7.	D21.186130	Kreekkraaksluis	Pagina 24
8.	D21.185832	Stichting VvAA rechtsbijstand namens een inwoner uit Ossendrecht	Pagina 24 t/m pagina 27
9.	D21.185965	Benegora, vogelwerkgroep Bergen op Zoom, IVN natuur educatie Groene Zoom, De Brabantse Wal, Namiro	Pagina 27 t/m pagina 31
10	D21.185758	Dokk advocaten namens inwoners gemeente Woensdrecht	Pagina 32 t/m pagina 54

- In hoofdstuk 3 wordt een overzicht gegeven van de ambtshalve wijzigingen die zijn doorgevoerd in een van de ontwerpbesluiten.

2. Beantwoording zienswijzen

2.1 Algemeen

In dit hoofdstuk wordt per zienswijze een korte samenvatting van de argumenten gegeven en is de beantwoording opgenomen. Wanneer de zienswijze tot een aanpassing leidt in een van de besluiten, dan is dat in de laatste kolom van de antwoordtabel aangegeven. De redactie van de beantwoording van de zienswijzen die betrekking hebben op andere besluiten dan de omgevingsvergunning, is ongewijzigd overgenomen van het bestuursorgaan dat de betreffende vergunning of toestemming gaat verlenen. De beantwoording van aspecten die betrekking hebben op het grondgebied van de gemeente Woensdrecht, is in overleg met de ambtelijke staf van die gemeente tot stand gekomen.

nr.	zienswijze	beantwoording	Aanpassingen
Zienswijze 1: D21.185582			
1.1	Indiener geeft aan dat zij in het ontwerpbesluit niet terug kunnen vinden op welke manieren rekening is gehouden met de, bij ELIA in beheer zijnde, nabij gelegen hoogspanningsleiding welke zij van vitaal belang achten voor het goed functioneren van de haven van Antwerpen.	ELIA is als vooroverlegpartner gevraagd om naar aanleiding van de vergunningaanvraag een vooroverlegreactie te geven. Dat heeft ELIA ook gedaan. Verwezen wordt naar de Nota van overleg waarin de reactie in paragraaf 2.10 is opgenomen [verwijzing projectwebsite opnemen]. Naar aanleiding hiervan is in voorschrift 4.3 van de ontwerp-omgevingsvergunning gewaarborgd dat het gevraagde trillingenonderzoek voorafgaand aan de bouw ter toetsing wordt overgelegd.	n.v.t.
1.2	Indiener geeft aan dat zij uit de MER niet op kan maken of er in de beoordeling van het project Windpark ZE-BRA afdoende rekening wordt gehouden met de toekomstige ontwikkeling van het Opstalvalleigebied als aangewezen nieuwe locatie van	De Opstalvallei ligt in de Antwerpse haven op ruim 4 kilometer afstand van het plangebied van Windpark ZE-BRA. Het gebied behoort tot de speciale beschermingszone BE2300222 De Kuifeend en Blokkersdijk. Gezien de afstand en foerageermogelijkheden binnen en in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied Kuifeend & Blokkersdijk is uitgesloten dat het plangebied een wezenlijk onderdeel uitmaakt van het foerageergebied van de bruine kiekendieven aldaar (zie ook de Passende Beoordeling). Een direct verstorend effect van de geplande windturbines op de broedplaats van de bruine kiekendief is eveneens met	n.v.t.

	broedgelegenheid voor de Bruine Kiekendief.	zekerheid uitgesloten. De verstoring van turbines reikt immers maximaal tot 100 meter afstand van broedende vogels.	
Zienswijze 2: D21.185878			
2.1	De indieners constateren dat de participatiewaai, zoals vastgelegd in het Klimaatakkoord, onvoldoende is toegepast in het gevoerde proces. De indieners geven aan dat zij pas in januari 2021 persoonlijk zijn benaderd door de initiatiefnemers en dat zij het op prijs hadden gesteld eerder in het proces te zijn betrokken. Direct betrokkenen zijn volgens de indieners minimaal 2 jaar eerder benaderd. Ook geven de indieners aan dat in verschillende versies van de NRD en MER geen ruimte geboden werd voor procesparticipatie en dat dit, mede volgend uit het verdrag van Aarhus, wel nodig is voor goede omgevingsparticipatie door alle belanghebbenden. De indieners merken op dat ten opzichte van de originele aanvraag er verschuivingen hebben plaatsgevonden van windturbineposities en menen dat	De participatiewaai waaraan indieners refereren is tot stand gekomen ten tijde van het sluiten van het Klimaatakkoord (2019). De planvoorbereiding voor dit project was op dat moment al gestart. De initiatiefnemers spraken onder meer met de door indier genoemdde partijen over de verdere invulling van de door de Provincie Zeeland aangewezen concentratielocatie voor windenergie. De participatiewaai is een handreiking (menukaart). Het staat overheden en initiatiefnemers vrij om te kiezen uit alle opties die in de waai worden genoemd. Daarbij geldt dat altijd sprake is van maatwerk. Geen project is immers hetzelfde, zie pagina 4 van de waai. Vanwege de beperkingen die in gebied gelden, vooral ten aanzien van de Defensieradar, is in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau reeds aangegeven (pagina 15-16) dat de mogelijkheden voor het onderzoeken van inrichtingsalternatieven maar beperkt mogelijk zijn. De initiatiefnemers hebben in de NRD voorts aangegeven (pagina 16 en 39) dat zij omwonenden in een vroegtijdig stadium zullen informeren over op welke manier de ontwikkeling, de bouw en de exploitatie van het windpark plaatsvindt. Vanwege de technische complexiteit, en andere beperkingen op dit gebied, is actieve participatie van omwonenden in dit stadium achterwege gebleven.. Noch de participatiewaai, noch het door indier genoemdde Verdrag van Aarhus bevat hierover verplichtingen. Bovendien was eenieder in de gelegenheid om een zienswijze kenbaar te maken over de NRD, een zestal insprekers heeft dat ook gedaan. In tegenstelling tot hetgeen indieners aangeven, bestaat maar één versie van de NRD en het MER.	n.v.t.

	hier dan ook procesparticipatie had kunnen plaatsvinden.	De wijzigingen die hebben plaatsgevonden aan de windturbineopstelling ten opzichte van het voorkeursalternatief (VKA) uit het MER en de vergunningaanvraag van februari 2021, hebben plaatsgevonden vanuit enerzijds een politiek-bestuurlijke wens vanuit de gemeente Woensdrecht, het waterschap Scheldestromen en anderzijds vanwege een eigen keuze van de initiatiefnemers. Vanwege de aan te houden onderlinge afstanden tussen de windturbines en de beperkingen die in het gebied gelden, heeft een wijziging van één turbinepositie ook effect op die van de andere windturbines. Daarom hebben naar aanleiding hiervan ook enkele beperkte verschuivingen van windturbines plaatsgevonden. Niet valt in te zien op welke wijze burgerparticipatie vooraf hieraan had bij kunnen dragen.	
2.2	De indieners geven aan geen tegenstander te zijn van ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie maar stellen dat derving op het woongenot op reële wijze gecompenseerd moet worden. De indieners zijn van mening dat de te realiseren windturbines binnen dit project overheersend groot zullen worden en daarmee zullen zorgen voor horizonvervuiling en geluidsoverlast waarmee het weids Zeeuws polderlandschap zal worden aangetast. Zij stellen dat bij de beoordeling van dit project het voorzorgsbeginsel niet voldoende wordt toegepast omdat een onderzoek van audioloog Jan	Het rapport van audioloog De Laat waaraan indieners refereren is tot op heden nog niet gepubliceerd. Zijn onderbouwing om een afstand van 10 maal de tiphoogte tussen woningen en windturbines aan te houden vanuit het voorzorgsbeginsel is om die reden niet te controleren. Over de gezondheidseffecten van windturbines in relatie tot het Nederlandse normenkader, inclusief het aspect laagfrequent geluid (LFG), wordt verwezen naar kader 6.2 in het MER en paragraaf 5.10.6 van de ruimtelijke onderbouwing. Hier wordt het tot op heden wetenschappelijk onderbouwde kader op basis van de meest recente inzichten over gezondheidseffecten in relatie tot windturbinelawaai beschreven. De geluidsnormen in de omgevingsvergunning zijn hierop gebaseerd en daarmee wordt naar mening van het gemeentebestuur voldaan aan het voorzorgsbeginsel. De landschappelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe windturbineopstelling is beschreven in de ruimtelijke onderbouwing. Per saldo is geoordeeld dat hierdoor een landschappelijk beter herkenbare windturbineopstelling ontstaat. Dat laat onverlet dat lokaal het landschappelijk beeld wel anders wordt. In de door de initiatiefnemers gemaakte visualisaties (waarnaar in de ruimtelijke onderbouwing op pagina 60 ook wordt verwezen) ook een gezichtspunt opgenomen nabij hun adressen. Het gaat om fotopunt 12 die is weergegeven op deze website: https://www.windvisualisaties.nl/VIS/WPZEBRA/20210322_FP12_VKA_160RD_120HH.htm Voor windturbinelocatie 8 geldt dat een afweging is gemaakt. Hierbij heeft een aantal overwegingen ten grondslag gelegen.	voorschriften 5.6 en 5.8 van de omgevingsvergunning zijn aangevuld met toetspunten op de door indiener genoemde adressen

	de Laat (LUMC) hier niet in is betrokken. Met betrekking tot horizonvervuiling geven de indieners aan dat in de gemaakte visualisaties niet is gekeken naar de beoogde opstelling vanuit hun adressen. Zij stellen dat windturbinelocatie 8 een afwijkende positie krijgt ten opzichte van de totaalopstelling hetgeen een rommelig geheel veroorzaakt en dat er visueel/ruimtelijk geen één gesloten geheel ontstaat. De indieners verzoeken windturbinepositie 8 geheel te schrappen. Ook verzoeken de indieners de gemeente om een garantie af te geven dat er in de toekomst binnen een straal van 800 meter rond hun adressen geen landschap versturende ontwikkelingen zullen plaatsvinden.	• De positionering in het bosperceel kent mogelijke verstoringseffecten op verblijfplaatsen voor vleermuizen tijdens zowel de aanleg- als gebruiksfase. In de omgeving van het bosperceel zijn door Rijkswaterstaat reeds extra verblijfplaatsen gecreëerd voor vleermuizen door het plaatsen van vleermuiskasten. Dat maakt dat het niet voor de hand ligt om bestaande verblijfplaatsen te benadelen door het plaatsen van een windturbine wanneer een goede alternatieve locatie voor handen is. Namelijk door het verplaatsen van de windturbine naar het naast gelegen agrarisch perceel. • Op het bosperceel zijn voorts jaarrond beschermde nesten van buizerd, ransuil, havik en huismus aanwezig. Meermaals is een boomarter op een wildcamera aangetroffen waarmee wordt aangenomen dat deze het bosperceel als leefgebied heeft. • In gesprekken met natuurverenigingen is diverse malen aangegeven dat het bosperceel ecologisch als waardevol wordt gezien. Met de verplaatsing wordt gehoor gegeven aan de ecologische belangen. • Het landschappelijke effect van het verplaatsen van deze turbinelocatie naar het agrarisch perceel zorgt ervoor dat windturbine 8 enigszins “uit de lijn” komt te staan. Dit effect is echter beperkt van aard en enkel zichtbaar in de omgeving van de turbinelocatie zelf. In de landschappelijke beoordeling van de windturbineopstelling als geheel en afgezet tegen het belang dat met het opwekken van duurzame energie is gemoeid, is deze beperkte verspringing desondanks aanvaardbaar geacht. Deze afweging is in kader 5.1 van de ruimtelijke onderbouwing ook beschreven. Voor wat betreft de landschappelijke uitstraling ter plaatse van de locatie van indieners blijkt uit de hiervoor genoemde fotovisualisatie dat de nieuwe windturbines nadrukkelijker in beeld komen. Dit geldt overigens voor alle windturbines die rondom de locatie van de rioolwaterzuivering (RWZI) zijn geprojecteerd en niet enkel voor turbinepositie 8. Daarbij geldt dat de afstand van windturbinelocatie 8 tot aan de woningen van indieners circa 770 tot 950 meter bedraagt. Op deze afstanden is het waarneembaar “uit de lijn staan” van deze turbinelocatie niet meer van dien aard dat gezegd kan worden dat de afweging zoals die hiervoor is gemaakt voor het windpark als geheel, niet ook zou gelden voor de adressen van indieners. In die afweging speelt ook mee dat met de initiatiefnemers een omwonendenregeling is afgesproken. Indieners komen in dat kader in aanmerking voor een vergoeding als direct omwonende. Daarnaast kunnen zij ook gebruik maken van het nog op te richten	
--	--	---	--

		duurzaamheidsfonds dat uit het windpark wordt betaald en kunnen omwonenden deelnemen in het windpark door middel van een obligatielening. Op deze wijze wordt naar het oordeel van het gemeentebestuur voldoende tegemoet gekomen aan de belangen van indieners. In deze procedure ligt de mogelijke komst van nieuwe windturbines en/of zonneparken in deze omgeving niet voor. Een door indieners gevraagde garantie kan daarom namens het gemeentebestuur niet worden gegeven.	
2.3	De indieners vragen om windturbinepositie 8 te schrappen en stellen dat het schrappen van deze turbine de financiële haalbaarheid van het project niet onaanvaardbaar zou maken. Indien dat niet mogelijk is, wordt verzocht om een reële vergoeding.	Het gemeentebestuur heeft te besluiten op de vergunningaanvraag zoals die voorligt. Het niet-vergunnen van één of meer windturbinelocaties komt neer op het weigeren van (een deel van de) vergunningaanvraag. Een dergelijke weigering moet altijd worden onderbouwd vanuit een van de belangen waarop de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) betrekking heeft. Eén daarvan is het belang van een goede ruimtelijke ordening. Deze locatie is aangewezen als concentratielocatie voor windenergie door de provincie Zeeland. In de provincie zijn slechts een beperkt aantal concentratielocaties beschikbaar. Dat houdt in dat het opwekken van windenergie binnen een concentratielocatie zo optimaal mogelijk plaats moet vinden. Het laten vervallen van windturbinelocatie 8, nog los van de vraag wat het gevolg daarvan is voor de financiële haalbaarheid van het project als geheel, is in dat kader nu niet aan de orde. Temeer niet omdat, zoals ook uit het MER blijkt, de bouw en exploitatie van het nieuwe windpark binnen de geldende wettelijke kaders op een aanvaardbare wijze kan plaatsvinden. Ook wordt naar het oordeel van het gemeentebestuur van Reimerswaal met de hiervoor onder 2.2 genoemde omwonendenregeling voldoende tegemoet gekomen aan de beperkte verslechtering van de leefomgeving die omwonenden kunnen ondervinden.	n.v.t.

2.4	De indieners vragen zich af of met het regelmatig verwijzen naar het Activiteitenbesluit ter onderbouwing van de gehanteerde normen in de MER wordt voldaan aan de uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State 30 juni 2021. De indieners stellen dat uit het MER volgt dat mitigerende maatregelen moeten worden genomen maar zijn van mening dat deze het probleem van laagfrequent geluid (LFG) niet zullen voorkomen	De uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) waaraan indieners refereren, dateert van nadat het MER was afgerond. De toetsing aan de normen uit het Activiteitenbesluit wordt daarom in het MER nog wel beschreven, maar deze toetsing is niet zonder meer overgenomen in de omgevingsvergunning. De uitkomsten van het MER zijn gebruikt om op basis van de gebiedskenmerken zelfstandige normen op te stellen voor veiligheid, geluid en slagschaduw. Deze werkwijze en onderbouwing is opgenomen in hoofdstuk 1 van deze nota. Het resultaat hiervan zijn de normen voor geluid- en slagschaduwhinder en de veiligheidsafstanden die zijn vastgelegd in de voorschriften 5.6, 5.8 en 5.11 van de ontwerp-omgevingsvergunning. De mitigerende maatregelen waarnaar door indieners wordt verwezen, hebben betrekking op het toepassen van een gereduceerd vermogen van de windturbines (zogenaamde noise mode) op bepaalde tijden om aan de geluidsnormen te kunnen voldoen. Door het toepassen van een dergelijke noise mode wordt ook de mate van LFG gereduceerd. Voor wat betreft LFG wordt verwezen naar het antwoord dat is gegeven onder 2.2.	n.v.t.
2.5	De indieners stellen dat, gezien de technologische mogelijkheden, permanente hinderverlichting op de windturbines niet noodzakelijk is.	De verplichting over al dan niet toepassen van permanente verlichting in het windpark is niet ter beoordeling aan het gemeentebestuur, maar aan de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Dat is de reden dat in voorschrift 5.15 van de omgevingsvergunning is voorgeschreven dat het uiteindelijke verlichtingsplan ter goedkeuring aan de ILT moet worden voorgelegd. Zoals op pagina 68 van de ruimtelijke onderbouwing ook is beschreven, is het streven van de initiatiefnemers dat een verlichtingsvoorstel wordt uitgewerkt dat erop is gericht om veel als mogelijk de hinder voor de directe omgeving wordt beperkt. Het gebruik van het door indieners genoemde systeem, of een vergelijkbare variant, behoort daarbij tot de mogelijkheden. Het eindoordeel of de mogelijkheden om een dergelijk systeem te mogen gebruiken is echter aan de ILT.	n.v.t.

2.6	De indieners zijn van mening dat de inspraakperiode, daar die in de vakantieperiode valt, ongelukkig is gekozen. De indieners stellen dat hierdoor de respons mogelijk lager is uitgevallen.	Het gemeentebestuur van Reimerswaal erkent dat het ongelukkig is dat de periode waarbinnen een zienswijze over de ontwerpvergunningen naar voren kon worden gebracht, midden in de zomervakantie viel. Gezien de wettelijke beslistermijn voor de vergunningen kwam dit zo uit. Temeer niet omdat de termijn waarbinnen SDE-subsidie gevraagd kan worden voor dit project gedurende slechts enkele weken in het najaar is opengesteld. Het verkrijgen van deze subsidie is essentieel voor het doorgang laten vinden voor dit project en daarom was een andere tijdsplanning niet haalbaar.	n.v.t.
-----	--	---	--------

Zienswijze 3: D21.185877

3.1	De indiener is van mening dat de gemeente een betere financiële regeling dient te treffen met de initiatiefnemers alvorens een omgevingsvergunning af te geven en zich niet tevreden moeten stellen met een zakcentje.	Onderdeel van de besluitvormingsprocedure is de anterieure overeenkomst (AOK) die door beide gemeenten is gesloten met de initiatiefnemers. In de AOK zijn, geheel in lijn met de Regionale Energiestrategie (RES) Zeeland en de West-Brabant afspraken gemaakt over een jaarlijkse geldelijke afdracht vanuit het windpark naar enerzijds de direct omwonenden en anderzijds naar een nog op te richten en door beide gemeenten te beheren duurzaamheidsfonds. De hoogte van de bijdrage is bepaald aan de hand van de Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land van de Nederlandse Wind Energy Association (NWEA-code). Het gemeentebestuur van Reimerswaal is van mening dat hiermee een evenwichtige verdeling van de lusten en lasten van de nieuwe windturbines voor de directe omgeving en de beide gemeenten als geheel is bereikt. Ten overvloede wordt nog gemeld dat een dergelijke regeling niet geldt voor de bestaande windparken die worden gesaneerd en het Windpark Kreekraksluizen. Per saldo wordt hiermee voor de omgeving dus een veel betere regeling getroffen.	n.v.t.
-----	--	---	--------

3.2	De indiener stelt dat windturbines risico's vormen voor vogels en andere diersoorten en dat mitigerende maatregelen genomen dienen te worden teneinde aanvaringen te voorkomen.	Verwezen wordt naar de beantwoording onder 15 tot en met 20.	n.v.t.
3.3	De indiener stelt dat de gemeente een inspanning zou moeten vragen van de initiatiefnemer om hun voorstel meer in lijn te brengen met Klimaatakkoord op het punt van lokaal eigendom.	In het Nationaal Klimaat Akkoord dat in 20219 is gesloten, is opgenomen dat gestreefd wordt naar een evenwichtige eigendomsverdeling in een gebied. Het streven is gesteld op 50 % eigendom van de productie voor de lokale omgeving (burgers en bedrijven) in 2030. Investeren in een windproject is ondernemerschap. Dat vergt ook mee-investeren en risico lopen. Daarbij is lokaal ruimte om hier vanwege lokale project-gerelateerde redenen van af te wijken (p. 164 Klimaatakkoord). De RES Zeeland, die door het gemeentebestuur van Reimerswaal mede is ondertekend, sluit aan bij dit streven en biedt gemeenten ruimte voor maatwerk (p. 18 RES Zeeland 1.0). Bovendien is afgesproken dat zoveel als mogelijk moet worden aangesloten bij de NWEA-gedragscode. Voor de gemeente Woensdrecht geldt op grond van de RES West-Brabant hetzelfde (p. 9 RES West-Brabant 1.0). In dit project is hieraan invulling gegeven op de wijze zoals is beschreven in paragraaf 3.3 van de toelichting bij de omgevingsvergunning. Naast het hiervoor onder 11 genoemde omgevingsfonds en de omwonendenregeling, wordt een obligatielening uitgeschreven ten behoeve van de bouw van de nieuwe windturbines. Inwoners van beide gemeenten zullen daar bij voorrang op kunnen inschrijven. Deze wijzen van financiële participatie zijn daarmee passend binnen de kaders van het Nationaal Klimaat Akkoord en geven invulling aan wat in het kader van de beide RES is afgesproken.	n.v.t.

Zienswijze 4: D21.185893			
4.1	De indiener stelt dat in het ontwerpbesluit onvoldoende is gemotiveerd waarom de te verwachten toenemende geluidshinder als gevolg van dit project niet zal leiden tot een onaanvaardbaar woon- en leefklimaat. De indiener kan uit de, in het ontwerpbesluit opgenomen, voorschriften niet opmaken hoe aan de geluidsnormen kan worden voldaan.	Over de gezondheidseffecten in relatie tot windturbinelawaai en de onderbouwing van de gehanteerde normen in de omgevingsvergunning, wordt verwezen naar de beantwoording onder 4.	n.v.t.
4.2	De indiener vreest dat de, in het ontwerpbesluit opgenomen, voorschriften met betrekking tot de stilstandvoorziening niet zullen leiden tot het voorkomen van hinder door slagschaduw en vreest dat er in de praktijk nagenoeg onmogelijk op gehandhaafd kan worden. Daarbij geeft de indiener ook aan dat de zichtlijnen van het uitzicht onderbroken worden en het oorspronkelijk landgebruik wordt verstoord.	Drie maanden voor de bouw van de windturbines dient een definitief rapport te worden overgelegd waaruit moet blijken dat de keuze van de definitieve windturbine type met betrekking tot slagschaduw voldoet aan de in voorschrift 5.8 gestelde slagschaduwnormen. Op elke windturbine zal een stilstandvoorziening aanwezig zijn, ter voorkoming en/of beperking van slagschaduw veroorzaakt door de windturbines. De stilstandvoorziening moet worden afgesteld aan de hand van de slagschaduwkalendernormen. Na het invoeren van de instellingen op deze stilstandvoorzieningen wordt een instellingscertificaat verstrekt. De stilstandvoorzieningen zijn voorzien van een datalogger. De vergunninghouder dient de daaruit verkregen gegevens ten minste een jaar te bewaren. Hierdoor kunnen toezichthoudend ambtenaren van het bevoegd gezag de gegevens opvragen en toetsen of er wordt voldaan aan maximale tijd van slagschaduw.	n.v.t.

4.3	De indiener is van mening dat het voorgestelde bedrag ter compensatie van optredende negatieve effecten ten gevolge van dit project onvoldoende is. De indiener verwacht, met name van windturbine 15, waardevermindering van woningen in de directe omgeving.	Voor wat betreft de financiële compensatie die direct omwonenden krijgen in het kader van de omwonendenregeling wordt verwezen naar het antwoord onder 3.1. Wanneer indiener van mening is dat hij door het verlenen van deze omgevingsvergunning planschade lijdt die het wettelijk bepaalde maatschappelijke risico overschrijdt, dan staat het de indiener vrij om te zijner tijd bij de gemeente Reimerswaal een verzoek in te dienen voor een tegemoetkoming van door hem vermeende geleden planschade.	n.v.t.
Zienswijze 5: D21.185883			
5.1	De indiener vraagt zich af waarom in de beoordeling van slachtoffer risico's van beschermde diersoorten geen gebruik wordt gemaakt van de WUR-methode hetgeen de indiener in een eerder stadium verzocht heeft.	De nota van overleg maakt geen onderdeel uit van deze aanvraag en de stukken hiervan liggen daarom niet ter inzage. In de notitie van Bureau Waardenburg, waarnaar u in uw zienswijze naar verwijst, wordt aangegeven waarom het niet mogelijk is de WUR-methode te gebruiken. Wij onderschrijven de notitie van Bureau Waardenburg waarin aangegeven wordt het 1% criterium te gebruiken van het Ornis-comité. Zoals u in uw zienswijze aangeeft zijn er onvoldoende gegevens beschikbaar om gebruik te kunnen maken van de WUR-methode. Gelet op de uitspraak van de ABRvS (ECLI:NL:RVS:2020:1160) kan de 1% norm als maatstaaf gebruikt worden om te beoordelen of er sprake is van significante gevolgen op de populatie door vogelsterfte. Deze methode kan tevens worden gebruikt voor soorten die reeds in een ongunstige staat van instandhouding verkeren (ECLI:NL:RVS:2018:794) en voor soorten met een kleine populatie, zoals de zeearend (ECLI:NL:RVS:2009:BH9250). Aangezien deze methode door de Raad van State is goedgekeurd, hebben wij geen reden om aan te nemen dat het onderzoek van Bureau Waardenburg onjuist blijkt te zijn. Overigens is voor de zeearend geen ontheffing aangevraagd. Het eisen van een aanpassing van het onderzoek is daarom niet aan de orde.	n.v.t.

5.2	De indiener is het niet eens met het oordeel van de Provincie dat cumulatieve effecten van de verschillende bestaande windparken in de omgeving niet onderzocht hoeven te worden en verzoekt dit alsnog te doen.	Met betrekking tot de beoordeling van mogelijke effecten die windturbines op soorten hebben, wordt gekeken naar meerdere factoren. Eén van deze factoren is dat niet alleen de effecten onderzocht moeten worden van Windpark ZE-BRA, maar ook andere projecten die sterfte veroorzaken. Naar aanleiding van een uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2020:1160) moet enkel gekeken worden naar projecten die vergund zijn, maar nog niet gerealiseerd. De afdeling stelt vast dat de effecten van reeds gerealiseerde projecten terug te zien is in de populatie en dat het daarom niet nodig is deze effecten nogmaals in de beoordeling mee te nemen. Gelet op de uitspraak van de ABRvS zien wij geen aanleiding om deze effecten inzichtelijk te laten maken.	n.v.t.
5.3	De indiener stelt dat de Wespendif ten onrechte niet is meegenomen in de passende beoordeling over de aanvraag van de ontheffing Wet natuurbescherming en vraagt om dit alsnog te doen.	De wespendif is niet aangevraagd en is daarom ook geen onderdeel van het besluit om de ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming te verlenen. Omdat de wespendif geen onderdeel is van het besluit kunnen ook geen mitigerende maatregelen voorgeschreven worden.	n.v.t.
5.4	De indiener verzoekt om in de ontheffing voor de Wet natuurbescherming een voorschrift op te nemen met betrekking tot het technisch geschikt maken voor cameradetectie van windturbines in het kader van de zorgplicht zoals beschreven in de Wet natuurbescherming.	De ontwikkeling dat er meer vliegbewegingen van bepaalde soorten in de toekomst voor zullen komen is aan te merken als een onzekere toekomstige gebeurtenis, waar ten tijde van de besluitvorming geen rekening mee gehouden kan worden. Zowel de zeearend als de wespendif zijn niet opgenomen in de aanvraag, waardoor deze geen onderdeel zijn van het besluit. Omdat deze soorten geen onderdeel zijn van het besluit kunnen er geen mitigerende maatregelen voorgeschreven worden. Dit kan ook niet in het kader van de zorgplicht opgenomen worden in dit besluit, omdat de zorgplicht geen onderdeel is van de beoordeling van dit besluit.	n.v.t.

5.5	De indiener mist in het ontwerpbesluit van de ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming een voorschrift tot monitoring van de effecten op vogels en vleermuizen en verzoekt deze alsnog toe te voegen.	De initiatiefnemers committeren zich aan de gemaakte afspraken in het traject Natuurinclusieve Energietransitie voor wind en hoogspanning op land (NIEWHOL). E.e.a. zoals beschreven op de volgende site: https://www.regionale-energiestrategie.nl/bibliotheek/ruimtegebruik/res+natuur/1888743.aspx. Dit houdt in dat zij zich voor de eerste drie jaar conformeren aan het monitoringsprotocol als bovenwettelijke afspraak, om bij te dragen aan vergroting van het draagvlak voor windenergie. Omdat de initiatiefnemers zich conformeren aan het protocol, is monitoring gewaarborgd en hoeft dit niet als voorschrift in de ontheffing op te worden genomen.	n.v.t.
5.6	De indiener geeft aan dat zij in een overlegreactie suggesties hebben aangeleverd om te komen tot een natuurinclusief park. De indiener ziet deze suggesties niet terug in het planinitiatief en hoopt dat deze alsnog worden verwerkt.	Voor zowel vogels als vleermuizen (met behulp van een stilstandvoorziening) wordt geen sterfte verwacht boven de 1% mortaliteitsnorm. Er is dan ook geen gegronde reden om extra mitigerende maatregelen, zoals de aanleg van een natuurinclusief park, op te leggen.	n.v.t.

Zienswijze 6: D21.185304

6.1	De indiener stelt negatieve effecten te zullen ondervinden in de vorm van wind- en rendementsverlies als gevolg van dit project en vraagt hoe de initiatiefnemers dit zullen compenseren.	De effecten van de nieuwe windturbines op de productie van de bestaande windparken zijn in beeld gebracht in hoofdstuk 14 van het MER. Daaruit blijkt dat enig verlies als gevolg van windafvang (zoeffecten) op zal treden. Dat verlies is echter ten opzichte van de toename van de totale productie van windenergie zo gering dat dit aanvaardbaar wordt geacht. De daadwerkelijke omvang van de effecten van de nieuwe windturbines op het windpark van indiener zijn pas exact te bepalen op het moment dat bekend is welk turbinetype gebouwd gaat worden in het nieuwe windpark. De initiatiefnemer heeft aangegeven om voor de start van de bouw van het windpark met indiener een overeenkomst te willen sluiten over de wijze van compenseren van de windafvang. Los daarvan staat het de indiener bovendien vrij om te zijner tijd bij de gemeente Reimerswaal een verzoek in te dienen voor een tegemoetkoming van door hem vermeende gelede planschade.	n.v.t.
------------	--	---	--------

Zienswijze 7: D21.186130			
7.1	De indiener stelt negatieve effecten te verwachten ten gevolge van dit project en geeft aan niet tot overeenstemming te zijn gekomen met de initiatiefnemer inzake compensatie. De indiener verzoekt vergunningverlening op te schorten tot overeenstemming is bereikt.	Voor het bepalen van de omvang van de inkomstenderving als gevolg van windafvang wordt verwezen naar het antwoord dat is gegeven onder 6.1. De initiatiefnemer heeft aangegeven om voor de start van de bouw van het windpark met indiener een overeenkomst te willen sluiten over de wijze van compenseren van de windafvang. Los daarvan staat het de indiener bovendien vrij om te zijner tijd bij de gemeente Reimerswaal een verzoek in te dienen voor een tegemoetkoming van door hem vermeende gelede planschade. Gelet hierop ziet het gemeentebestuur van Reimerswaal geen reden om de gevraagde omgevingsvergunning nu niet te verlenen.	n.v.t.
Zienswijze 8: D21.185832			
8.1	De indiener stelt dat overwegingen uit eerdere besluiten in Woensdrecht die hebben geleid tot het schrappen van windturbine 18 en 19 uit de originele aanvraag ook toepasbaar zijn op windturbine 17. De indiener concludeert dat er geen plek is voor windturbine 17 met inachtneming van een goede landschappelijke inpassing.	Het gemeentebestuur heeft zich, in het vervolg op de twee besluiten die indiener in de zienswijze noemt, op 1 april 2021 gecommitteerd aan de Regionale Energiestrategie West-Brabant (RES West-Brabant 1.0). Daarin is het gebied waar locatie van windturbine 17 deel van uitmaakt, aangewezen als zoekgebied voor windturbines. Daaruit volgt dat de gemeenteraad het gebied waar deze turbine in is geprojecteerd landschappelijk geschikt is voor het plaatsen van windturbines. In tegenstelling tot hetgeen indiener aangeeft, bevindt turbine 17 zich daarbij op grotere afstand tot de locatie van indiener dan de twee windturbines (18 en 19) die naar aanleiding van de motie van de gemeenteraad van Woensdrecht zijn komen te vervallen. Op verzoek van de gemeenteraad van Woensdrecht is voor het moment van het publiceren van het ontwerp van de omgevingsvergunning aan de initiatiefnemers gevraagd of, en zo ja, welke mogelijkheden bestaan om windturbine 17 meer in zuidelijke richting te plaatsen. Op p. 40 van de toelichting van de ontwerpvergunning zijn de bevindingen van de initiatiefnemer weergegeven zoals indiener die ook in de zienswijze benoemt. Die mogelijkheden blijken niet aanwezig te zijn. Hiermee is voldaan aan het namens de gemeenteraad van Woensdrecht gevraagde advies.	n.v.t.

		In de landschappelijke beoordeling is geoordeeld dat, hoewel turbine 17 niet helemaal "in de lijn" staat met de andere windturbines. Desondanks sprake is van een aanvaardbaar landschappelijk beeld temeer omdat door het vervallen van de turbines 18 en 19 de afstand tot de woonkern Ossendrecht is vergroot (zie ook p. 63-64 van de ruimtelijke onderbouwing).	
8.2	De indiener citeert verschillende onderzoeken naar de effecten van geluidsoverlast veroorzaakt door windturbines. De indiener mist in het MER ook wetenschappelijke onderzoeken naar de effecten van windturbinegeluid op kinderen en stelt dat deze onderzoeken onderdeel zouden moeten zijn in de belangenafweging voor dit project.	Over de gezondheidseffecten in relatie tot windturbinelawaai en de onderbouwing van de gehanteerde normen in de omgevingsvergunning, wordt verwezen naar de beantwoording onder 4.	n.v.t.
8.3	De indiener is van mening dat onvoldoende onderbouwd is waarom de gehanteerde norm voor slagschaduw acceptabel is. De indiener geeft aan te verwachten cumulatieve slagschaduwhinder te zullen ondervinden van bestaande windparken en dit project en concludeert dat het woonadres van de indiener hiermee in categorie 2 valt. De indiener wil graag weten waarom de adressen van verschillende	Voor wat betreft mogelijke slagschaduwhinder als gevolg van de bestaande windturbines van Windpark Kabeljauwbeek geldt dat dit geen deel uitmaakt van deze vergunningprocedure. Indiener verwijst naar figuur 5.11 uit het MER. Daar staan echter de slagschaduwcontouren op weergegeven van de windturbineopstelling met 19 windturbines. Zoals hiervoor bij de beantwoording onder nummer 3 is toegelicht, is de vergunningaanvraag naar aanleiding van de motie van de gemeenteraad van Woensdrecht gewijzigd in een turbineopstelling bestaande uit 16 windturbines. De slagschaduwcontouren van de windturbineopstelling waarvoor de omgevingsvergunning wordt verleend, zijn weergegeven op figuur 5.11 van de ruimtelijke onderbouwing (pagina 85). Daaruit blijkt dat ter plaatse van de locatie van indiener geen slagschaduwhinder meer is te verwachten als gevolg van de nieuwe windturbines. Dat is de reden dat het	n.v.t.

	woningen binnen de slagschaduwcontour niet zijn opgenomen in de ontwerpvergunning.	opnemen van een daartoe strekkend voorschrift aan de omgevingsvergunning achterwege kan blijven.	
8.4	De indiener geeft aan dat de mogelijke effecten van dit project op huis- en hobbydieren niet zijn onderzocht in de MER waarmee naar mening van de indiener schadelijke effecten niet zijn uit te sluiten.	Zoals ook in de Nota van overleg is aangegeven, ziet het gemeentebestuur van Reimerswaal geen aanleiding in het door indiener aangehaalde onderzoek om nader onderzoek te (laten) verrichten naar de effecten van windturbines op huis- en hobbydieren (p. 29 van de Nota van overleg) [link website erbij]. Deze effecten zijn vanuit de wetenschap niet bekend en worden ook niet verwacht. Dit omdat huisdieren en landbouwhuisdieren (in tegenstelling tot wilde dieren) gewend zijn aan enige mate van verstoring als gevolg van menselijke activiteiten zoals geluid- en lichthinder. Gelet op de afstand tussen de meest nabij gelegen windturbine van het nieuwe windpark tot de locatie van indiener (meer dan 2 km) zijn die effecten ook niet te verwachten. Zeker gelet op de omstandigheid dat op kortere afstand tot zijn locatie reeds de windturbines van Windpark Kabeljauwbeek in werking zijn zonder dat dit kennelijk tot negatieve effecten heeft geleid op huis- en hobbydieren.	n.v.t.
8.5	De indiener vraagt zich af of de coördinatieregeling correct wordt toegepast nu blijkt dat een watervergunning, en mogelijk andere toestemmingen, buiten de coördinatieregeling vallen. De indiener wil weten of het college wel kan besluiten deze vergunningen buiten de coördinatieregeling te laten vallen en of niet gewacht dient te worden met inzagelegging van alle besluiten tot ook het ontwerpbesluit voor de watervergunning beschikbaar is.	Het doel van de gemeentelijke coördinatieregeling (GCR) is om de besluitvorming voor ruimtelijke projecten te versnellen. Uit de Memorie van toelichting (MvT) op deze regeling blijkt duidelijk dat coördinatie altijd vrijwillig is. Indien ten aanzien van een of meer vergunningen blijkt dat de besluitvorming om enigerlei reden pas later kan worden afgerond dan de besluitvorming over de andere benodigde vergunningen, staat de regeling niet eraan in de weg dat deze vergunningen in een later stadium worden behandeld. Het aanbrengen van een fasering of clustering in de coördinatie en daarmee de totstandkomings- en beroepsprocedures, is mogelijk (<i>Kamerstukken II 2002/03 28 916</i>, nr.3 (MvT), p. 60). Dat is ook de uitleg die de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) aan deze regeling geeft. Zie bijvoorbeeld de uitspraak ABRvS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215 (<i>Windpark Noordoostpolder</i>) en ABRvS 21 maart 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV9521 (<i>bestemmingsplan Kom Liempde, Boxtel</i>). Ten aanzien van de watervergunning waaraan indiener refereert, geldt dat het om een vergunning voor een turbinepositie gaat die naar aanleiding van het vooroverleg is	n.v.t.

		verschoven. De aanvraag voor deze watervergunning kon pas door de initiatiefnemer worden gedaan nadat het ontwerp van de andere besluiten reeds tot stand was gekomen. B&W Reimerswaal waren daarom van mening dat het voorbereiden van dit besluit tezamen met de andere vergunningen en toestemmingen redelijkerwijs niet meer tot versnelling van de besluitvorming zou kunnen leiden. Dat is de reden dat deze vergunning buiten deze tranche van besluiten voor het windpark is gehouden.	
8.6	De indiener geeft aan het vreemd te vinden dat de gemeenteraad van Reimerswaal een ontwerp van de verklaring van geen bedenkingen heeft afgegeven toen nog niet bekend was welke normen voor het windpark zouden gelden.	De gemeenteraad van Reimerswaal heeft op 20 juli 2021 enkel besloten om het ontwerp van de verklaring van geen bedenkingen (VVGB) te publiceren. Het definitieve besluit over de verklaring van geen bedenkingen wordt dit najaar genomen, mede op basis van de uitkomsten van deze antwoordnota. In tegenstelling tot hetgeen indiener aangeeft, beschikte de gemeenteraad van Reimerswaal tijdens de raadsvergadering waarin over het ontwerp van de VVGB is gesproken over de normen voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid alsmede de onderbouwing ervan zoals die in de ontwerpvergunning zijn opgenomen.	n.v.t.
Zienswijze 9: D21.185965			
9.1	De indieners geven aan de zienswijze ingediend door het Zeeuws Landschap integraal te ondersteunen en verzoeken deze te beschouwen als onderdeel van hun zienswijze.	Verwezen wordt naar de beantwoording onder nummers 5.1 tot en met 5.6.	n.v.t.
9.2	De indieners stellen dat met de komst van dit project cumulatieve effecten te verwachten zijn op het gebied van vogel- en vleermuissterfte en geven aan dat dit niet naar voren komt in de beoordeling.	Verwezen wordt naar de beantwoording onder nummer 5.2.	

9.3	De indieners pleiten voor het aanpassen van de locatie van de windturbine bij het bosje van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (windturbine 8) en pleiten tevens voor het nemen van mitigerende maatregelen om vogel- en vleermuissterfte te beperken. Daarnaast pleiten de indieners voor een adequate ruimtelijke- en landschappelijke compensatie.	De oorspronkelijke locatie van de windturbine bij het bosje van de rioolwaterzuiveringsinstallatie stond gepland om in het bosje te komen staan. Hiervoor moest de houtopstand gekapt worden. Vanwege de aanwezige natuurwaarden in het bosje is ervoor gekozen om deze windturbine te verplaatsen. Voor de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis wordt de 1% mortaliteitsnorm overschreden. Het is daarom noodzakelijk om mitigerende maatregelen op te nemen, die ertoe leiden dat de sterfte onder de 1% mortaliteitsnorm blijven en daarmee geen effect hebben op de staat van instandhouding van deze soorten. Aangezien de opgenomen stilstandvoorziening ertoe leidt dat de 1% mortaliteitsnorm niet langer overschreden wordt, is het niet mogelijk om aanvullende mitigerende maatregelen op te leggen. Er is daarom tevens geen gegronde reden om op grond van de Wnb extra groenstructuren aan te brengen om als alternatief te dienen voor trekroutes en foerageergebied.	n.v.t.
9.4	De indieners pleiten voor het nemen van zo veel mogelijk mitigerende maatregelen teneinde de faunaslachtoffers zo veel mogelijk te beperken en gedurende de levensduur van het windpark de effecten te monitoren. Specifiek stellen zij voor de windturbines uit te rusten met vogelradardetectie en de windturbines technisch voor te bereiden op stilstandvoorziening.	Het opnemen van mitigerende maatregelen is in sommige gevallen nodig om te zorgen dat de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt. Dit is, zoals u ook in uw zienswijze aangeeft, het geval als het aantal sterfgevallen boven de 1% mortaliteitsnorm komt. Voor vogels wordt geen sterfte boven de 1% mortaliteitsnorm verwacht. Er is daarom geen gegronde reden om op grond van de Wnb mitigerende maatregelen op te leggen. Wel committeren de initiatiefnemers zich aan de gemaakte afspraken in het traject Natuurinclusieve Energietransitie voor wind en hoogspanning op land (NIEWHOL). E.e.a. zoals beschreven op de volgende site: https://www.regionale-energiestrategie.nl/bibliotheek/ruimtegebruik/res+natuur/1888743.aspx. Dit houdt in dat zij zich voor de eerste drie jaar conformeren aan het monitoringsprotocol als bovenwettelijke afspraak, om bij te dragen aan vergroting van het draagvlak voor windenergie. Omdat de initiatiefnemers zich conformeren aan het protocol, is monitoring gewaarborgd en hoeft dit niet als voorschrift in de ontheffing op te worden genomen.	n.v.t.

9.5	De indieners geven aan dat windturbines een gevaar vormen voor roofvogels en verzoeken tot het nemen van zichtbaarheids- verbeterende maatregelen alsmede een stilstandsvoorziening.	Bij roofvogels wordt tevens de 1% mortaliteitsnorm niet overschreden, waardoor er geen effect is op de staat van instandhouding van deze soorten. Vanuit de Wnb is er daarom geen gegronde reden om deze mitigerende maatregelen op te leggen.	n.v.t.
9.6	De indieners geven aan dat in het plangebied een broedpaar Kiekendieven aanwezig is en vragen om een stilstandsvoorziening tijdens de baltsperiode.	Gelet op het landgebruik (intensief agrarische landbouw) is het plangebied niet geschikt als broedgebied voor de bruine kiekendief. Tijdens het onderzoek zijn dan ook geen nesten aangetroffen binnen het plangebied. Naar welk nest u verwijst in uw zienswijze is bij ons niet bekend. Bij navragen aan Bureau Waardenburg is aangegeven dat het dichtstbijzijnde nest op minimaal 900 meter afstand van een turbine is gelegen. Hoewel het klopt dat de balts van de kiekendieven plaatsvindt op rotorhoogte wordt er, door onder andere het ontbreken van broedende kiekendieven in het plangebied, geen extra sterfte anders dan in het onderzoek aangegeven verwacht.	n.v.t.
9.7	De indieners spreken de voorkeur uit tot het verplaatsen van windturbine 8 in verband met een in nabijheid broedend paar Buizerds. Indieners geven aan dat indien dit niet mogelijk is de stilstandsvoorziening dient te worden aangepast aan de kwetsbare periode van deze vogels.	De windturbine was oorspronkelijk gepland om in het bosje gerealiseerd te worden. In verband met de natuurwaarden die hier aanwezig zijn is de locatie hiervan verschoven. De windturbine staat echter nog steeds binnen de verstoringafstand van de buizerd. Daarom is ontheffing aangevraagd voor het vernielen van dit nest van de buizerd. Er zijn in ditzelfde bosje echter meer nesten van hetzelfde buizerdpaar dat buiten de verstoringafstand is gelegen. Hier kunnen de buizerds hun broedplaats voortzetten. Er zijn geen aanwijzingen dat er een stilstandvoorziening is vereist voor de buizerd.	n.v.t.

9.8	De indieners geven aan dat voor de Zeearend geen voorzieningen zijn uitgewerkt maar dat de Zeearend wel vluchtbewegingen door het plangebied maakt. De indieners verzoeken om de turbines in te richten met, of in ieder geval klaar te maken voor, radardetectie en stilstandsvoorziening.	De aanvraag wordt beoordeeld op basis van de aangeleverde gegevens en de situatie zoals die op dat moment is. Zoals u zelf aangeeft is de verwachting dat er meer vliegbewegingen zullen plaatsvinden. Aangezien het hier een verwachting betreft en er geen zekerheid bestaat over de toename in vliegbewegingen, kan de toekomstige verandering van de Hedwigepolder niet meegenomen worden in het besluit. De zeearend is daarnaast niet aangevraagd en maakt daarom geen onderdeel uit van het besluit. Het opleggen van maatregelen is om deze twee redenen niet van toepassing.	n.v.t.
9.8	Indieners geven aan dat bij de beoordeling van dit project onvoldoende rekening is gehouden met de aanwezigheid van de Wespendif in en om het plangebied.	In de Natuurtoets en Passende Beoordeling is op basis van de ter beschikking staande kennis over de soort, terreinkenmerken van het plangebied en informatie over het voorkomen in en rond het plangebied geconcludeerd dat het plangebied tijdens het broedseizoen geen wezenlijk onderdeel vormt van het foerageergebied van wespendifen die in de nabijheid (op de Brabantse Wal) broeden. Vogels die op de Brabantse Wal broeden zullen het plangebied daarom zeer onregelmatig bezoeken en slechts incidenteel de turbinelocaties passeren. Op grond daarvan en informatie uit slachtofferonderzoeken is geconcludeerd dat de kans op aanvaring in Windpark ZE-BRA voor de wespendif nihil is. Recente tellingen in de zomer van 2021 hebben laten zien dat de soort éénmaal met zekerheid is vastgesteld in het plangebied (Buijs 2021). Hoewel 68 uur systematisch naar wespendifen is gezocht kan op basis van deze enkele waarneming volgens de ecooloog (Buijs 2021) niet beoordeeld worden of dit een incidenteel geval is, te meer omdat 2021 een afwijkend seizoen was met een laag aanbod aan voedsel (wespen) en diensgevolge een laag broedsucces. Andersom kan op basis van één enkele waarneming niet geconcludeerd worden dat het plangebied een wezenlijk onderdeel van het foerageergebied vormt, anders dan verondersteld in de Natuurtoets en Passende Beoordeling. Door de ecooloog (Buijs 2021) wordt aanbevolen om de tellingen in 2022 te herhalen en het gebiedsgebruik van de wespendif in het plangebied nader te analyseren. Op grond daarvan kan bepaald worden in hoeverre het voorkomen van de soort incidenteel is en of de kans op aanvaringen daadwerkelijk nihil is. Om, in afwachting van de resultaten van de tellingen, aanvaringen met zekerheid te kunnen uitsluiten stelt de ecooloog voor om de	n.v.t.

		turbine nabij het bosje van de rioolwaterzuivering (turbine 8) overdag stil te zetten in de periode juli/augustus als wespendedieven overdag actief zijn tijdens lange voedselvluchten in de jongenfase. Zeeuwind heeft per e-mail van 23 september 2021 verklaard dat er in de zomer van 2022 nog niet wordt gebouwd, zodat de tellingen volgend jaar herhaald kunnen worden. Wij hebben daarom voorschrift 12 opgenomen dat er in de zomer van 2022 tellingen worden uitgevoerd en dat de resultaten aan ons dienen te worden verstrekt. Indien de resultaten daar aanleiding toe geven, dan zullen wij de vergunning daarop moeten aanpassen.	
9.9	De indieners zijn van mening dat, gezien het huidige geluidsniveau, in en rond het plangebied geen ruimte is voor extra geluidsbronnen. De indieners rekenen voor wat de mogelijke extra geluidsbelasting zou kunnen zijn en achten deze onaanvaardbaar.	Er zijn twee scenario's doorgerekend met twee mogelijke alternatieven. Ter plaatse van de woning Langeweg 10 is er (afhankelijk van het te kiezen alternatief) sprake van geen of een minimale toename van het geluid vanwege de turbines (oud vs nieuw). Deze toename blijft echter binnen de gangbare normen voor windturbines. Kijkend naar de gecumuleerde geluidbelasting is er zoals hiervoor aangegeven sprake van geen toename of een toename van 1 dB. Toenames van 1 a 2 dB zijn niet relevant te noemen. Dit omdat een verschil van 1-2 dB als niet hoorbaar beschouwd kan worden. Er mag geconcludeerd worden dat er vanwege geluid (en dus zelfs met de toename) geen verslechtering optreedt van het milieu. Ondanks een toename van het gecumuleerde geluid bij één van beide scenario's, is en blijft het woon- en leefklimaat redelijk en is zeker geen sprake van een slecht woon- en leefklimaat.	n.v.t.

Zienswijze 10: D21.185758

10.1	De indiener stelt dat eerdere, door gemeente Woensdrecht vastgestelde, stukken aanleiding geven te concluderen dat er geen ruimte is voor nieuwe windturbines binnen de gemeentegrenzen van Woensdrecht. De indiener stelt dat destijds al bleek dat onvoldoende maatschappelijk draagvlak bestond voor de realisatie van windturbines bij de Nieuwe Zuidpolder.	De locatie waar de twee windturbines in Woensdrecht zijn voorzien vallen binnen hetzelfde plangebied als de reeds gerealiseerde windmolens van het park Kabeljauwbeek. Dit blijkt ook uit het afwegingskader en de bij de beleidsnotitie windenergie omsloten overzichtskaart. De keuze voor het gebied in de Nieuwe- Zuidpolder nabij de Kabeljauwbeek is positief bevonden vanwege de landschappelijke inpassing langs het schelde-rijnkanaal (oost-west opstelling) en het samenvallen met de 'skyline' van Antwerpen. Bij het opstellen van het uitnodigingskader zonne-energie is de gemeente ervanuit gegaan dat er niet meer windmolens gerealiseerd konden worden binnen de gemeente die konden voldoen aan de strenge wet- en regelgeving daarbij geen afbreuk zouden doen aan de landschappelijke inpassing en het afwegingskader uit de beleidsnotitie. Het uitnodigingskader sluit de ontwikkeling van windenergie aan de andere kant ook niet uit, het betreft een organisch document dat na de uitgifte van een eerste tranche heroverwogen zal worden. De herontwikkeling van het windpark in Reimerswaal heeft echter vanuit Woensdrecht gezorgd voor een vervroegde heroverweging. Niet alleen als poging om de openheid van het landschap te behouden maar ook grensoverschrijdende samenhang in het gebied te creëren. Het belang van windenergie is daarnaast gezien de urgentie van het klimaatbeleid niet alleen gemeentelijk een aandachtspunt, de Provincie Brabant heeft in de concept omgevingsverordening ook nadere eisen gesteld aan het onderzoeken van de mogelijkheden tot ontwikkeling van windenergie. De aansluiting vanuit Woensdrecht bij de ontwikkelingen vanuit Reimerswaal sluit aan bij deze regionale gedachtegang. De RES kan gezien worden als een ambitie document waarin gemeenten de duurzame (energie) ontwikkelingen in kaart brengen tot 2030. De gezamenlijke ambities tellen op tot een gezamenlijk eindbod waarmee de regio streeft naar 49% minder CO2-uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990. Het gebied nabij de kabeljauwbeek is aangewezen als zoekgebied voor windenergie en is tevens kansrijk voor realisatie. Op basis van deze uitgangspunten	n.v.t.
-------------	---	--	--------

		committeert de gemeente zich dan tot de realisatie van windmolens op deze locatie in de RES.	
10.2	De indiener ziet geen nut en noodzaak in de ontwikkeling van windpark ZE-BRA aangezien gemeente Woensdrecht reeds voldoende potentiële groene energiec capaciteit heeft vergund middels meerdere zonneparken.	In het kader van de RES systematiek wordt gerekend met 50% van de zogenaamde (harde) pijplijn plannen. We houden in feite rekening met dat circa 50% van de projecten niet wordt gerealiseerd. Dit kan gebeuren vanwege uiteenlopende factoren zoals het mislopen van de SDE-subsidie, geen netcapaciteit of beroepsprocedures. Echter de ervaring leert dat dit een reëel percentage is. Gemeenten zorgen niet alleen ervoor dat ze op deze wijze een bepaalde zekerheid behouden voor het behalen van de doelstellingen er wordt ook bewust gestuurd op over programmering. Hiermee verkrijgen netbeheerders de benodigde zekerheid om onder andere investeringen te doen in kostbare netuitbreidingen. 50% van de 108 GWh komt daarbij neer op de realisatie van 54 GWh. De verwachting op basis van de huidige capaciteit van de parken ligt daarbij 4 GWh hoger dan bij de eerste inventarisatie. Op basis van de onderliggende RES systematiek komt de gemeente alsnog 32 GWh tekort. Met een verwacht realisatie percentage van 50% heeft de gemeente ook de windmolens nodig om aan de duurzaamheidsdoelstellingen te voldoen. Voor de gemeente Woensdrecht is de RES echter niet het einddoel, de gemeente ambieert de ambitie om in 2035 energieneutraal te zijn. Dit is onder andere opgenomen in de duurzaamheidsvisie en vormt de onderlegger voor de opgaven van het uitnodigingskader zonne-energie. Dit vergt van de gemeente nog een veel grotere inspanning dan de 86 GWh die nu in de RES is opgenomen. Hiermee is de nut en noodzaak voor de twee windturbines die deel uitmaken van Windpark ZE-BRA aan de Woensdrechtse zijde naar de mening van het gemeentebestuur van Reimerswaal voldoende onderbouwd. In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, is de gemeente Woensdrecht niet van mening dat wanneer deze windturbines niet worden gerealiseerd de resterende opgave uitsluitend met zonneparken gerealiseerd zou worden.	n.v.t.
10.3	De indiener betwist de bevoegdheid van de gemeente Reimerswaal om de	Op verzoek van ons college heeft het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland heeft per brief van 30 juni 2020, met kenmerk 2001944, aan ons college de bevoegdheid om omgevingsvergunning te verlenen over te dragen. Vervolgens heeft ons	n.v.t.

	coördinatieregelen van toepassing te verklaren.	college de besluitvormingsprocedure gestart door het concept van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) te publiceren op 15 juli 2020. De door indieners genoemde brief van 16 december 2014 is het gemeentebestuur van Reimerswaal niet bekend.	
10.4	De indiener stelt dat omwonenden niet zijn betrokken bij de besluitvormingsprocedure en dat hiermee is gehandeld in strijd met het verdrag van Aarhus. Hierdoor heeft naar mening van de indiener geen goede belangenafweging plaats kunnen vinden.	Zoals hiervoor bij nummer 10.3 is aangegeven, is op 15 juli 2020 het concept van de NRD in beide gemeenten gepubliceerd. In de NRD heeft het gemeentebestuur van de gemeente Reimerswaal kenbaar gemaakt a) het voornemen tot het bouwen van een windpark door de initiatiefnemers, b) de ligging van de projectlocatie en het studiegebied dat in het MER betrokken zou gaan worden en c) de achtergronden vanuit het (inter)nationale beleidskader (inclusief de Regionale Energiestrategieën Zeeland en West-Brabant) waarom deze locatie voor het opwekken van windenergie geschikt is en d) welke aspecten in elk geval in het onderzoek bij het MER betrokken zouden worden. Ook is in de NRD de besluitvormingsprocedure toegelicht zoals die ook tot op heden is doorlopen. Eenieder heeft in de periode van 15 juli tot en met 26 augustus 2020 de gelegenheid gehad om over de NRD een zienswijze kenbaar te maken. Een zestal indieners heeft van die mogelijkheid ook gebruik gemaakt.	n.v.t.
10.5	De indiener is van mening dat de gemeente Reimerswaal onvoldoende inspraakmogelijkheden heeft geboden.	Op verzoek van beide gemeenten hebben de initiatiefnemers, voorafgaand aan zowel de publicatie van de NRD als aan het indienen van de vergunningaanvraag, op 14 juni 2020 en op 10 februari 2020 een informatiebijeenkomst voor omwonenden georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten zijn de stand van zaken rondom de onderzoeken voor het MER en de keuze voor het voorkeursalternatief (VKA) toegelicht. Deze bijeenkomsten waren vanwege de beperkingen als gevolg van de Covid-pandemie langs digitale weg voor iedereen toegankelijk. Via de projectwebsite van de initiatiefnemers (https://www.eneco.nl/over-ons/wat-we-doen/duurzame-bronnen/windpark-zebra/) zijn deze bijeenkomsten nog altijd te bekijken. Bovendien heeft het gemeentebestuur van Reimerswaal ervoor gekozen om in de periode van het wettelijk voorgeschreven vooroverleg (overleg als bedoeld in artikel 3.1.1 van het Besluit ruimtelijke ordening), naast andere overheidsinstanties, juist ook de dorpsraden en andere bewonersorganisaties zoals Windstil Ossendrecht de gelegenheid te geven om een overlegreactie te geven over het voornemen.	n.v.t.

		Indiener verwijst enkel naar de opvatting van één hoogleraar van de Universiteit van Twente over inspraakavonden in tijden van de Covid-pandemie, maar geeft niet aan op welke wijze de gemeente of de initiatiefnemers te kort zouden zijn geschoten in hun inspanningsverplichtingen om de omwonenden tijdig en op een correcte wijze te informeren over de besluitvormingsprocedure voor dit project.	
10.6	De indiener meent dat met de aan windpark ZE-BRA verbonden totstandkoming van een omgevingsfonds onvoldoende invulling wordt gegeven aan het 50% lokaal eigendom criterium uit de in Woensdrecht aangenomen motie d.d. 1 april 2021.	Zoals hiervoor onder antwoord 3.3 reeds is aangegeven, is het criterium van 50% lokaal eigendom op grond van het Nationaal Klimaat Akkoord en de RES West-Brabant een streven en geen resultaatsverplichting. Ook in de motie die op 1 april 2021 door de gemeenteraad van Woensdrecht is aangenomen, wordt gesproken over de wens van financiële participatie en om een verzoek om in financiële participatie en opbrengsten voor de omgeving te voorzien. Beide gemeentebesturen hebben aan deze inspanningsverplichting en aan het verzoek van de gemeenteraad van Woensdrecht invulling gegeven op de wijze zoals verwoord in paragraaf 3.3 van de toelichting van (het ontwerp van) de omgevingsvergunning. Naar de mening van het gemeentebestuur van Reimerswaal is hiermee voldoende invulling gegeven aan het streven om te komen tot 50% lokaal eigendom. Voor wat betreft het participatieproces van de omgeving in de besluitvormingsprocedure wordt verwezen naar de antwoorden die zijn gegeven onder 2.1, 10.4 en 10.5.	n.v.t.
10.7	De indiener ervaart de communicatie met de initiatiefnemers van dit project als moeizaam en maakt zich zorgen om toekomstige communicatie over problemen met betrekking tot overlast. De indiener trekt ten gevolge hiervan in twijfel of wordt voldaan aan de benodigde maatschappelijke meerwaarde zoals geformuleerd in de	Het gemeentebestuur van Reimerswaal betreurt het dat indiener de communicatie met initiatiefnemers als moeizaam ervaart. Voor wat betreft eventuele toekomstige klachten wanneer de nieuwe windturbines in bedrijf zijn gesteld, geldt dat eenieder het gemeentebestuur van Reimerswaal mag aanspreken op haar wettelijke taak als toezichthouder op de naleving van de vergunningvoorschriften. De term ‘maatschappelijke meerwaarde’ uit het eerste lid van artikel 3.37 van de Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant, omvat -zo blijkt uit de toelichting op deze	n.v.t.

	Interim omgevingsverordening Noord-Brabant (2019).	bepaling- meer dan enkel de procesparticipatie. Het gaat bijvoorbeeld ook om de geboden meerwaarde in de vorm van mogelijkheden van financiële participatie voor de omgeving.	
10.7	De indiener is van mening dat bekendmaking van besluitvorming slechts summier heeft plaatsgevonden hetgeen weinig tot geen mogelijkheden heeft geboden tot inspraak. Deze werkwijze is naar mening van de indiener in strijd met het verdrag van Aarhus. De indiener geeft tevens aan dat het door hen ingediende WOB verzoek nog niet is afgerond.	Voor wat betreft de geboden mogelijkheden voor inspraak voor omwonenden wordt verwezen naar de beantwoording die is gegeven onder 2.1, 10.4 en 10.5. Indiener refereert aan het verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB-verzoek) dat is ingediend bij de gemeente Woensdrecht. Dat verzoek doorloopt een zelfstandige procedure die in de besluitvormingsprocedure voor de vergunningen en toestemmingen voor het windpark niet voor ligt.	n.v.t.
10.8	De indiener stelt dat voor het ontwikkelen van windparken vaak gebruik wordt gemaakt van het advies van dezelfde adviesbureaus. Naar mening van de indiener brengt dit de schijn van partijdigheid van deskundigen met zich mee waardoor een onwenselijke monocultuur zonder tegenspraak ontstaat.	In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, berust de besluitvorming van alle vergunningen en toestemmingen niet louter en alleen op hetgeen de initiatiefnemers en hun adviseurs hebben aangeleverd. De aangeleverde onderzoeken zijn ook beoordeeld door de eigen ambtelijke staf van beide gemeenten, provincies en waterschappen. Ook de Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant en de Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland hebben erover geadviseerd net als de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage. Van de geschetste monocultuur zonder tegenspraak is in dit project om die reden zeker geen sprake geweest.	n.v.t.
10.9	De indiener stelt dat een recent rapport van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) indicatief zou zijn voor het ontbreken van afstandelijkheid in de opdrachtgeversrol van ministeries en waaruit zou blijken dat het RIVM een	De door indiener geschetste gang van zaken rondom het dossier over stikstof heeft geen betrekking op dit windproject.	n.v.t.

	meer onafhankelijke adviesrol moet krijgen.		
10.10	De indiener betwist de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en onbevangenheid van het door de initiatiefnemers ingeschakelde adviesbureau omdat initiatiefnemers dit adviesbureau ook hebben gemachtigd voor het indienen van de aanvraag van de omgevingsvergunning	Het genoemde adviesbureau is ingehuurd door (en treedt als gemachtigde op voor de vergunningaanvraag van) initiatiefnemers en niet door of namens een van de betrokken overheden. Zie verder de beantwoording bij 10.8.	n.v.t.
10.11	De indiener acht het onbegrijpelijk dat het MER enkel rekening houdt met de cumulatieve effecten van andere windparken. Naar mening van de indiener vormt windpark ZE-BRA één geheel met de nabijgelegen windparken Kabeljauwbeek en Kreekraksluis. De indiener is daarom van mening dat de windparken gezamenlijk als één inrichting moeten worden gezien en het voor dit project opgesteld MER daarom onvolledig is. De indiener verzoekt tot het opstellen van een nieuw, gezamenlijk MER.	Het opstellen van een MER staat los van de vraag of sprake is van één of meer inrichtingen als bedoeld in de Wet milieubeheer (Wm). Omdat de windparken Kabeljauwbeek en Kreekraksluizen reeds bestaande windparken zijn, zijn in het MER de milieueffecten van deze windturbines meegenomen in de uitgangssituatie (referentiesituatie). De effecten van de nieuwe windturbines zijn op basis van deze referentiesituatie beoordeeld. Daarmee zijn de cumulatieve milieueffecten van de bestaande en nieuwe windturbines gezamenlijk ook beoordeeld. De vraag of al dan niet sprake is van één inrichting in de zin van de Wm wordt beoordeeld aan de hand van de criteria van artikel 1.1 Wm. Van het ontstaan van één inrichting is pas sprake wanneer tussen de verschillende windturbineparken een organisatorische, functionele en/of technische binding bestaat. Aan tenminste twee van deze drie criteria moet zijn voldaan. Hoewel de nieuwe windturbines samen met die van de bestaande windparken Kreekraksluizen en Kabeljauwbeek een ruimtelijk geheel vormen, is van geen van de drie hiervoor genoemde bindingen sprake. In tegenstelling tot wat indiener aangeeft bestaan geen organisatorische of functionele verbanden tussen de drie windparken. Ook worden de nieuwe windturbines via een eigen aansluiting op het landelijke hoogspanningsnetwerk aangesloten en, op drie windturbines na, van een eigen onderhoudsweg voorzien. Van een technische binding is om die reden ook geen sprake. Daarom vormt het nieuwe windpark een eigen inrichting, waarvoor een zelfstandige vergunningprocedure wordt doorlopen.	n.v.t.

10.12	De indiener begrijpt niet waarom de bandbreedtes van de windturbines niet zijn opgenomen in de voorschriften in hoofdstuk 2 van de ontwerp-omgevingsvergunning daar dit naar mening van de indiener in strijd is met rechtspraak van de Afdeling. Het ontbreken van verduidelijking van termen als maaiveld, tiphoogte, fundatiemeter e.d. is naar mening van de indiener in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel.	In de vergunningaanvraag, die deel uitmaakt van de omgevingsvergunning, is door de initiatiefnemers aangegeven dat zij op dit moment nog niet exact kunnen aangeven welk type windturbine straks gebouwd gaat worden. De initiatiefnemers hebben daarom een omgevingsvergunning aangevraagd, waarin enige mate van flexibiliteit is opgenomen. Dit betekent dat een vergunning wordt aangevraagd op basis van de maximale en minimale afmetingen voor de ashoogte, rotordiameter en de tiphoogte en de maximale dimensionering van de funderingen en kraanopstelplaatsen. De situering en dimensies van deze onderdelen van het windpark zijn duidelijk en op een voldoende objectief bepaalde wijze omschreven in de vergunningaanvraag. Verwezen wordt naar figuur 3.1 in de toelichting op de aanvraag waarin de begrippen tiphoogte, rotordiameter etc. ook nog eens nader worden toegelicht. Van strijdigheid met het rechtszekerheidsbeginsel is naar het oordeel van het gemeentebestuur van Reimerswaal dan ook geen sprake. Om te waarborgen dat het uiteindelijk te bouwen type windturbine qua afmetingen voldoet aan deze bandbreedtes, is vastgelegd in vergunningvoorschrift 2.1. Hierin is bepaald dat uiterlijk 3 weken voorafgaand aan de bouw van de windturbines de hiervoor benodigde gegevens worden aangeleverd, zodat ze kunnen worden beoordeeld door de gemeente Reimerswaal. Uit eerdere jurisprudentie van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS 25 juni 2014, ECLI:NL:RVS:2014:2354, <i>Windpark OSK</i>) blijkt dat deze wijze van vergunningverlening is toegestaan.	n.v.t.
10.13	De indiener is van mening dat Windpark ZE-BRA niet voldoet aan meerdere eisen uit de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant. De indiener is tevens van mening dat de ontwerp-omgevingsvergunning op meerdere onderdelen niet voldoet aan	Ten aanzien van de door indiener genoemde criteria uit artikel 3.37 van de Interim Omgevingsverordening Brabant wordt het volgende overwogen. Uit de landschappelijke analyse bij het MER (bijlage 5B, op pagina 4 en verder) blijkt dat de gekozen windturbineopstelling past in het landschapsbeeld. De turbines gaan op afstand bovendien op in het direct daarachter gelegen industrielandchap van de Antwerpse haven. Het karakteristieke beeld vanuit de rijksweg A58 op de Brabantse Wal blijft nagenoeg onverstoord. In de landschappelijke beoordeling wordt aangegeven dat de turbineopstelling per saldo een landschappelijke verbetering oplevert.	n.v.t.

	eisen uit de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant.	In tegenstelling tot wat indiener betoogt, voldoet het plaatsen van de twee windturbines op het grondgebied van Woensdrecht wel degelijk aan de voorwaarde uit de verordening. Het doel van de verordening is om de komst van solitaire windturbines tegen te gaan. Daarom is een cluster- of lijnopstelling van minimaal drie windturbines voorgeschreven. Uit de hiervoor genoemde landschappelijke analyse bij het MER blijkt dat de twee nieuwe windturbines in het landschappelijke beeld een turbinecluster gaan vormen met de bestaande windturbines van Windpark Kabeljauwbeek enerzijds en de nieuwe windturbines op het Reimerswaalse gedeelte van het project anderzijds. Uit de RES West-Brabant blijkt voorts dat de provincie Noord-Brabant het zoekgebied voor windenergie in combinatie met de concentratielocatie voor windenergie in Zeeland ook als één gebied beschouwd. Uit de toelichting op deze bepaling blijkt voorts dat de realisatie van de windturbines gefaseerd en/of door meerdere exploitanten kan geschieden. Over de wijze waarop het begrip maatschappelijke meerwaarde in dit project is vormgegeven wordt verwezen naar paragraaf 3.3 van de toelichting bij de omgevingsvergunning en de beantwoording die hiervoor onder 3.1 en 3.3 is gegeven. Ook aan de laatste voorwaarde uit het eerste lid van artikel 3.37 van de interim verordening is voldaan nu met het project invulling wordt gegeven aan de door beide betrokken gemeenten en provincies benoemde opgaven in de RES Zeeland en de RES West-Brabant. De initiatiefnemers hebben reeds afgestemd met de netwerkbeheerder om te zijner tijd een aansluiting te realiseren op het landelijke hoogspanningsnetwerk. Met het verlenen van de omgevingsvergunning voor ten hoogste 25 jaar en het opnemen van de verplichting in voorschrift 6.2 van de omgevingsvergunning om het projectgebied in de oorspronkelijke staat na afloop van die periode weer te herstellen, wordt voorts voldaan aan het bepaalde in het tweede lid van artikel 3.37 van de verordening. Dat de oude toestand wordt hersteld is voorts financieel zeker gesteld via de gesloten anterieure overeenkomst. Deze verplichting wordt voorts al ambtshalve aanpassing (zie hoofdstuk 3 van deze nota) aan dit voorschrift toegevoegd.	
--	---	--	--

10.14	De indiener acht voorschriften 5.6 en 5.8 in strijd met de uitspraak Delfzijl Zuid Uitbreiding. Naar mening van de indiener genieten de in het MER gehanteerde normen geen actuele, deugdelijke onderbouwing. De indiener is tevens van mening dat dit geldt voor voorschrift 5.11 (externe veiligheid) waarin naar mening van de indiener afstanden waarin kwetsbare objecten zich mogen bevinden al zijn vastgesteld zonder dat een windturbinetype is gekozen.	Over de normen voor geluid-, slagschaduwinder en externe veiligheid heeft de onafhankelijke Commissie voor de milieu-effectrapportage geadviseerd. Naar aanleiding van dat advies is het MER aangevuld en heeft een nadere afweging plaatsgevonden in de omgevingsvergunning. Verwezen wordt naar hoofdstuk 1 van deze nota en de aanvulling op het MER waarin dat nader wordt toegelicht.	n.v.t.
10.15	De indiener geeft aan dat de Veiligheidsregio Zeeland op 21 mei 2021 heeft geadviseerd om de windturbines te voorzien van een automatische blusinstallatie en acht het onaanvaardbaar dat dit niet is opgenomen in de voorschriften.	Het advies vanuit de Veiligheidsregio Zeeland is opgesteld vanuit het oogpunt van rampenbestrijding. Gelet op de locatie en ligging van de nieuwe windturbines bestaat naar het oordeel van het gemeentebestuur van Reimerswaal geen noodzaak om een automatische blusinstallatie in de turbines voor te schrijven. Navraag bij de initiatiefnemer leert dat automatische blusinstallaties ook niet standaard worden geïnstalleerd. Dit is evenmin een vereiste vanuit het oogpunt van bijvoorbeeld de verzekeraarbaarheid van een windturbine.	n.v.t.
10.16	De indiener vraagt opheldering over de publicatietekst waarin opgenomen is dat de ontwerp watervergunning van Rijkswaterstaat ziet op windturbine 6, terwijl de ontwerp watervergunning zelf van toepassing is op windturbine 1 tot en met 5 en windturbine 7	De publicatietekst voor de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten bevat inderdaad een onjuiste vermelding. De aangevraagde watervergunning ziet niet op windturbine 6.	n.v.t.

10.17	De indiener betwist, bij gebrek aan wetenschap daaromtrent, dat de windturbines geen visuele hinder opleveren voor scheepvaartverkeer.	De beoordeling voor het scheepvaartverkeer en bedienend personeel van kunstwerken is uitgevoerd door nautische specialisten bij Rijkswaterstaat. Een extra visualisatie vanuit noordelijke richting is voor de beoordeling niet noodzakelijk. De windturbines liggen op grote afstand van de Kreekraksluizen. Bovendien liggen er tussen de windturbines en de sluis een drietal (boog-)bruggen. Gelet hierop is er voor wat betreft de bediening van de sluisen geen hinder. Kijkend naar de scheepvaart komen de windturbines ruim buiten het vaarwater/kanaal en ontnemen ze geen zicht op de scheepvaarttekens of vaarwegmarkering. De molens zullen niet het zicht op de vaarweg beperken.	n.v.t.
10.18	In de conclusie in de toelichting betreffende de waterkerende veiligheid ten gevolge van de werkzaamheden voor de bouw van de windturbines wordt alleen gesproken over 3, 5 en 7. De indiener vraagt zich af waarom windturbines 1 en 2 hierin niet zijn meegenomen.	In de verschillende onderdelen van de vergunning wordt duidelijk aangegeven dat ook de windturbines 1 en 2 zijn meegenomen in de beoordeling. Over deze tekst wordt nog het volgende opgemerkt. Deze Watervergunning betreft zes windturbines waarbij er sprake kan zijn van overdraai over de waterkering en/of bijbehorende beschermingszones. Drie van deze zes windturbines (3,5 en 7) zijn met de fundering daadwerkelijk gepositioneerd in de (buiten)beschermingszone van de waterkering. Voor deze windturbines met de bijbehorende kraanopstelplaatsen moet getoetst worden welke effecten de bouw/graaf-werkzaamheden hebben op de waterkering. Voor windturbines 1 en 2 geldt dat er slechts een overdraai kan zijn over de waterkering en/of bijbehorende beschermingszones en dat er voor deze windturbines geen bouw/graaf-werkzaamheden in de waterkering en/of bijbehorende beschermingszones plaatsvinden.	n.v.t.
10.19	De indiener acht het opmerkelijke en ontoelaatbaar dat de overdraai van minimaal 40 meter van windturbine 15 rechtstreeks leidt tot de conclusie dat de windturbine geen negatief effect zal hebben op het beheer en de instandhouding van de watergangen.	Allereerst wordt beschreven dat windturbine 15 geprojecteerd staat in de beschermingszone A van een regionale waterkering. Er is in de buurt van de beoogde locatie van windturbine 15 geen regionale waterkering aanwezig maar wel een categorie A watergang. Het waterschap neemt dan ook aan dat er bedoeld wordt dat een gedeelte van de draaicirkel van windturbine 15 over de beschermingszone van een categorie A watergang geprojecteerd is. Het overdraaien van de windturbine over de beschermingszone van een categorie A watergang gebeurt in de beoordeelde situatie op een hoogte van minimaal 40 meter. Door deze hoge hoogte kan het waterschap het onderhoud aan de watergang blijven uitvoeren. Daarnaast wordt de doorstroming van de watergang niet belemmerd door de aanwezigheid van de windturbine	n.v.t.

10.20	De indiener is van mening dat met het niet betrekken van de watervergunning binnen de coördinatieregeling er niet gesproken kan worden van een goede ruimtelijke onderbouwing.	Dat de initiatiefnemers ervoor gekozen hebben om het college van B&W van Reimerswaal te verzoeken om de watervergunning buiten de gemeentelijke coördinatieregeling te houden, wil niet zeggen dat daarmee geen sprake is van een goede ruimtelijke ordening voor wat betreft deze windturbinepositie. In het kader van de belangenafweging waaronder het belang van de betreffende watergang acht het gemeentebestuur deze turbinepositie ruimtelijk aanvaardbaar. Echter voor de uitvoerbaarheid ervan dienen de initiatiefnemers nog de benodigde watervergunning te verkrijgen. De aanvraag hiervoor is inmiddels gedaan en het is de verwachting dat deze watervergunning verleend gaat worden, waarmee de uitvoerbaarheid van het project is verzekerd. Verwezen wordt verder naar de beantwoording onder 8.5.	n.v.t.
10.21	De indiener vreest geconfronteerd te worden met bodemverontreiniging ten gevolge van de sanering van de bestaande windparken Anna-Mariapolder, Bath en de solitaire windturbine in Woensdrecht. Naar mening van de indiener is onvoldoende onderbouwd hoe bodemverontreiniging uitgesloten zal worden.	In hoofdstuk 13 van het MER is beschreven dat op basis van de informatie van het Bodemloket niet is te verwachten dat zich ter plaatse grote bodemverontreinigingen bevinden. Vanwege het historische grondgebruik van de projectlocatie als hoofdzakelijk agrarisch is dat ook niet de verwachting. Dat is de reden dat hieromtrent geen nadere voorschriften aan de omgevingsvergunning zijn verbonden.	n.v.t.
10.22	De indiener is van mening dat windturbines 6, 8 en 13 onaanvaardbare en risicovolle overdraai over wegen in beheer van Waterschap Scheldestromen zullen veroorzaken. De indiener meent dat uit de voorschriften volgt dat de aanvraag dusdanig dient te worden aangepast dat overdraai wordt voorkomen. Hierbij	Windturbine WT6, en WT13 hebben in de oorspronkelijke aanvraag overdraai over de verkeersbaan (hierna te noemen “wegverharding”) gehad. Voor windturbine WT8 is in de aanvraag nooit sprake geweest van overdraai over de wegverharding. Het beleid van Waterschap Scheldestromen is erop gericht dat er geen overdraai over wegverharding van het waterschap plaatsvindt. Daarom is de aanvraag tussentijds dusdanig aangepast dat er in de definitieve aanvraag geen overdraai over de wegverharding van waterschapswegen plaatsvindt. Artikel 7 (<i>Keur Wegen Waterschap Scheldestromen 2011</i>) heeft binnen de reikwijdte “weg” het beleidsuitgangspunt dat het wel mogelijk is om de overdraai over wegbermen en wegsloten (welke ook binnen de reikwijdte “weg” vallen) te vergunnen. Nader	n.v.t.

	stelt de indiener dat de gewijzigde afmetingen van de rotordiameter van windturbine 6 en 13 niet worden doorgevoerd in de ontwerp-omgevingsvergunning.	onderzoek over de overdraai over wegbermen en wegsloten acht het waterschap niet noodzakelijk. Artikel 12 (<i>Keur Wegen Waterschap Scheldestromen 2011</i>) gaat over bouwen binnen 20 meter van een waterschapsweg. Het beleidsuitgangspunt is dat de windturbines niet binnen 20 meter ten opzichte van de as van de verkeersbaan geplaatst mogen worden en de tip van de rotorbladen niet tot boven de verkeersbaan mag reiken. Windturbine WT6, WT8 en WT13 voldoen hieraan. Verder verwacht Waterschap Scheldestromen niet binnen enkele jaren dusdanige werkzaamheden te moeten uitvoeren dat de windturbines hiervoor in de weg staan.	
10.23	De indiener is van mening dat windpark ZE-BRA ernstige impact zal hebben op het landschap en omwonenden. De indiener stelt dat de visualisaties, zoals opgenomen in figuur 5.3 tot en met 5.9 van slechte kwaliteit zijn en niet kunnen dienen als weergave van de realiteit	Zoals ook op pagina 59 van de ruimtelijke onderbouwing is aangegeven, zijn op de website < https://www.eneco.nl/over-ons/wat-we-doen/duurzame-bronnen/windpark-zebra/ > de fotovisualisaties vergroot weergegeven. De visualisaties van het oorspronkelijke VKA waren bovendien in bijlage 5A bij het MER reeds in hogere resolutie opgenomen.	n.v.t.
10.24	De indiener vreest dat onderlinge afwijking van windturbintypen zal bijdragen aan visuele onrust. De indiener meent dat de, door de deskundige als toelaatbaar geachte, afwijkingsmarge van 15% arbitrair is gekozen. De indiener verzoekt tot heroverweging van de toegelaten windturbintypen.	De afwijkingsmarge van 15% is in tegenstelling tot wat indieners aangeven niet arbitrair gekozen, maar door de landschapsdeskundige als maximaal aanvaardbaar geacht. Dit omdat enkel de geoefende kijker dit verschil zal opmerken (zie bijlage 5B bij het MER, p. 6). Deze afwijkingsmarge is ook beoordeeld door de stadsbouwmeester in het welstandsadvies en ambtelijk door de gemeente Woensdrecht. In de adviezen van beiden wordt niet aangegeven dat deze marge vanuit landschappelijk oogpunt en/of het oogpunt redelijke eisen van welstand onaanvaardbaar zou zijn. De enkele vrees van indieners dat hierdoor een landschappelijk onrustig beeld zou kunnen ontstaan, wordt daarom door het gemeentebestuur van Reimerswaal niet gedeeld.	n.v.t.
10.25	De indiener betwist dat er sprake zal zijn van een meer samenhangend beeld door de sanering	Zoals hiervoor onder nummer 10.13 is aangegeven, is het oordeel van de landschapsdeskundige die is verwoord in bijlage 5B bij het MER dat door het saneren van de bestaande windparken in combinatie van het bouwen van de nieuwe windturbines in	n.v.t.

	van twee bestaande windparken en een solitaire windturbine en de realisatie van één nieuw windpark. Bijkomend meent de indiener dat windturbine 17 buiten de lijnopstelling is gelegen, waardoor visuele onrust wordt versterkt.	een dubbele lijnopstelling langs het Schelde-Rijnkanaal dat hierdoor een landschappelijk beter herkenbare windturbineopstelling ontstaat. In het tussentijds toetsingsadvies van de onafhankelijke Commissie voor de milieu-effectrapportage is deze landschappelijke beoordeling als beknopt en doeltreffende beoordeeld. De landschappelijke beoordeling die namens de gemeente Woensdrecht is uitgevoerd en deel uitmaakt van het advies, beoordeelt de nieuwe lijnopstelling als positief (hierdoor ontstaat een strak ruimtelijk beeld). Het door indiener geschetste toekomstige onrustige landschappelijk beeld wordt door de deskundigen daarmee niet onderschreven. Dat laat onverlet dat de landschappelijke beoordeling voor individuele turbineposities (het zogenaamde lokaal schaalniveau, zie bijlage 5B bij het MER op pagina 6) minder positief kan uitvallen bijvoorbeeld omdat een turbinepositie niet binnen de lijnopstelling kon worden geplaatst. Dit is ook het geval bij windturbine 17. Het advies landschap advies van de gemeente Woensdrecht is over deze turbinepositie kritisch. Vanwege de nabije afstand tot de bestaande windturbines van Windpark Kabeljauwbeek, de geldende beperkingen vanwege de radarpost bij Vliegveld Woensdrecht en de nabij gelegen woning van derden, maken dat het meer in zuidelijke richting verschuiven van deze turbine niet mogelijk is gebleken. Dit is mede op advies van de gemeente Woensdrecht door de initiatiefnemer nogmaals onderzocht. Verschuiven blijkt om de hiervoor genoemde redenen echter niet mogelijk. Omdat het landschappelijke beeld van het windpark in de nieuwe situatie als geheel verbeterd, het belang van het opwekken van duurzame windenergie op deze locatie en de omstandigheid dat de turbinelocatie 17 vanwege de geldende beperkingen niet meer in de lijn kan worden geplaatst, zijn beide gemeenten van oordeel dat de bouw van windturbine 17 desondanks aanvaardbaar is.	
10.26	De indiener stelt dat de deskundige erkent dat het aspect landschap niet de leidende beoordelingsgrond is voor dit project. De indiener stelt dat gemeenten en projectontwikkelaars	Zoals in hoofdstuk 15 van het MER is beschreven, hebben meerdere aspecten naast het landschappelijk beeld, een rol gespeeld bij de uiteindelijke keuze van de windturbineopstelling waarvoor nu omgevingsvergunning wordt verleend. Daarbij is het landschappelijk model van de opstelling in een dubbele lijn langs het Schelde-Rijnkanaal zoals dat in hoofdstuk 4 van het MER is beschreven het vertrekpunt geweest. De stelling	n.v.t.

	landschappelijke waarden te weinig serieus nemen. De indiener is van mening dat dit aantoont dat de deskundige niet onafhankelijk en onpartijdig is. De indiener benoemt uitspraken van de minister waarin deze aan heeft gegeven meer windturbines op zee te willen en de indiener spreekt de hoop uit dat de democratisch gekozen lokale overheid de minister daarin zal volgen.	van indiener dat een landschapsdeskundige heeft gezegd dat het aspect landschap niet leidend is geweest is niet juist. Over de onafhankelijkheid van adviseurs wordt verwezen naar het antwoord onder 10.8.	
10.27	De indiener geeft aan het niet eens te zijn met de in het MER opgenomen normen voor slagschaduw. De indiener stelt dat een juiste norm niet gesteld kan worden tot de milieubeoordeling van het Rijk over de algemene regels bekend is en verzoeken daarom besluitvorming te stoppen dan wel op te schorten.	Over de normen voor geluid-, slagschaduwhinder en externe veiligheid heeft de onafhankelijke Commissie voor de milieu-effectrapportage geadviseerd. Naar aanleiding van dat advies is het MER aangevuld en heeft een nadere afweging plaatsgevonden in de omgevingsvergunning. Verwezen wordt naar hoofdstuk 1 van deze nota waarin dat nader wordt toegelicht. Het gemeentebestuur van Reimerswaal is van mening dat hiermee een passende oplossing is geboden voor de situatie die is ontstaan na de uitspraak van de Raad van State waarnaar indiener verwijst in de zienswijze en ziet daarom geen reden om de besluitvorming over de omgevingsvergunning aan te houden. Temeer omdat, zoals indiener zelf ook aangeeft, het lange tijd gaat duren alvorens vanuit de Rijksoverheid een oplossing geboden zal gaan worden.	n.v.t.
10.28	De indiener vreest dat voorschriften en maatregelen tot het beperken van slagschaduw in de praktijk niet zullen leiden tot een voor het woon-, werk- en leefklimaat acceptabele mate van slagschaduw en geeft aan dat de effecten van slagschaduw in stilstand niet onderzocht zijn.	In tegenstelling tot hetgeen indiener aangeeft, wordt in de omgevingsvergunning nergens de norm voor slagschaduwhinder uit de Activiteitenregeling, of de daarvan afgeleide norm van maximaal 6 uur slagschaduwhinder per jaar gehanteerd. Om die reden mist deze zienswijze feitelijke grondslag. Overeenkomstig de aanvraag van initiatiefnemers, is vastgelegd dat op gevels van woningen die van de bestaande windturbines reeds enige mate van slagschaduwhinder ondervinden, de nieuwe windturbines daaraan geen nieuwe slagschaduwhinder mogen toevoegen. Dit is opgenomen in de norm van '0 uur slagschaduwhinder per jaar' in	n.v.t.

		voorschrift 5.8 van de omgevingsvergunning. De toetspunten in dit voorschrift zijn overgenomen uit de onderzoeken bij het MER. Het MER maakt deel uit van de vergunningaanvraag en daarmee van de omgevingsvergunning. Op deze wijze is voldoende objectief bepaalbaar welke toetspunten gemonitord zullen gaan worden. De reden dat geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar de effecten van slagschaduw in stilstand is omdat zich tijdens stilstand geen slagschaduw kan voor doen.	
10.29	De indiener maakt zicht zorgen over mogelijke cumulatieve effecten van nabij gelegen windparken en windpark ZE-BRA op slagschaduw en voorziet een onacceptabele mate van slagschaduw.	De hiervoor onder antwoord 10.28 opgenomen norm van 0 uur slagschaduwhinder per jaar als gevolg van de nieuwe windturbines geldt ook voor de locatie waarnaar indiener verwijst. De cumulatieve slagschaduw die is berekend en waarnaar indiener verwijst, houdt met deze norm nog geen rekening. De slagschaduwhinder die op deze locatie in de toekomstige situatie ontstaat, is geheel het gevolg van de bestaande windturbines van Windpark Kabeljauwbeek. De ruimtelijke aanvaardbaarheid daarvan staat in deze procedure niet ter discussie.	n.v.t.
10.30	De indiener geeft aan niet terug te kunnen lezen hoe de verschillende referentiepunten in het MER zijn gekozen en kan zonder onderbouwing niet verifiëren of deze punten representatief zijn.	Verwezen wordt naar het antwoord onder 10.28.	
10.31	De indiener is van mening dat ook de geluidsbelasting van bestaande windturbines vergund vóór 1 januari 2011 moet worden betrokken bij het MER en moet worden bekeken welke cumulatieve effecten deze opleveren.	Verwezen wordt naar het antwoord onder 10.27. Alle, in de omgeving aanwezige, windturbines vergund vóór 1 januari 2011 worden binnen dit project gesaneerd. In voorschrift 6.1 is vastgelegd dat de binnen dit project te saneren windturbines en de binnen dit project te realiseren windturbines nooit tegelijkertijd operationeel mogen zijn. Van cumulatieve geluidseffecten van windpark ZE-BRA en windturbines vergund vóór 2011 kan dan ook geen sprake zijn.	n.v.t.
10.32	De indiener constateert dat Havenweg 2 wél als referentiepunt is opgenomen bij de rekenresultaten geluidbelasting	Zoals is verwoord op p. 74 van de ruimtelijke onderbouwing, wordt ter plaatse van de Havenweg 2 voldaan aan de geluidsnormen L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB. Omdat dit geen woonhuis van derden betreft, maar een locatie voor de huisvesting van arbeidsmigranten	n.v.t.

	windpark ZE-BRA maar niet bij de cumulatieve rekenresultaten. De indiener is van mening dat de onderzoeken hiermee onzorgvuldig zijn en aangevuld zouden moeten worden.	en daarom geen geluidgevoelig object is in de zin van de Wet geluidhinder, is in de ruimtelijke onderbouwing een toetsing van het cumulatieve geluidsniveau achterwege gebleven. Niet valt in te zien waarom hierdoor het akoestisch onderzoek onzorgvuldig zou zijn.	
10.33	De indiener stelt dat de geluidseffecten van windturbines ernstige gevolgen kunnen hebben op de gezondheid van omwonenden en refereren hiertoe aan een aantal publicaties van onder meer het RIVM. De indiener is van mening dat gemeente Reimerswaal haar inwoners moedwillig in gevaar brengt De indiener geeft aan dat de normen in het Activiteitenbesluit zijn gesteld op 47 dB Lden terwijl uit recent onderzoek van de WHO blijkt dat deze norm achterhaald is en 45 dB Lden wordt geadviseerd voor geluid afkomstig van windturbines. De indiener geeft aan toetsing van de in het MER gehanteerde normen voor geluidsbelasting te missen en meent dat dit in strijd zal zijn met het zorgvuldigheids-, preventie- en voorzorgsbeginnsel.	Indieners verwijzen naar het rapport van het RIVM “D. Wekers e.a. Motie Schonis en de WHO-richtlijnen voor omgevingsgeluid (2018). Het doel heiligt de middelen. RIVM-rapport 2019-0227, RIVM 2020.” In dat rapport wordt, in tegenstelling tot wat indiener aangeeft, wordt door het RIVM slechts geadviseerd om een controlegroep te onderzoeken op mogelijke gezondheidseffecten als gevolg van windturbinelawaai. Uit het rapport blijkt niet dat sprake is van nieuwe inzichten over gezondheidsrisico’s over windturbinelawaai. Dat blijkt ook uit het MER en de aanvulling op het MER die hierover is geschreven naar aanleiding van het advies van de onafhankelijke Commissie voor de milieu-effectrapportage. De suggestie die indiener wekt dat het gemeentebestuur van Reimerswaal op inwoners moedwillig in gevaar zou brengen op basis van dit rapport, beschouwt het gemeentebestuur van Reimerswaal als zeer ongepast. Voor de onderbouwing van de gehanteerde geluidsnorm wordt verwezen naar het antwoord onder 10.27.	n.v.t.
10.34	De indiener is van mening dat nieuw onderzoek gedaan moet worden naar (externe) veiligheid op het gebied van	Voor de onderbouwing van de gehanteerde risiconormen wordt verwezen naar het antwoord onder 10.27.	n.v.t.

	explosiegevaar en lekkage van (ondergrondse) leidingen.	Het door indiener gevraagde onderzoek naar ongevallen met buisleidingen maakt deel uit van het veiligheidsonderzoek bij het MER. Zoals ook blijkt uit het advies van de Veiligheidsregio Zeeland wordt door de nieuwe turbineopstelling per saldo de risicosituatie op ongevallen met ondergrondse leidingen voor het transport van gevaarlijke stoffen juist verbeterd.	
10.35	De indiener meent dat het met het verschuiven van windturbine 6 nodig is nieuw onderzoek te doen naar de trefkans op het gasreducerstation Westerschelde-Oost. Daarnaast merkt de indiener op dat meerdere verschuivingen hebben plaatsgevonden en meent de indiener dat voor zover hierop volgend nieuw onderzoek niet heeft dit onzorgvuldig is.	In de aanvulling op het MER is opgenomen dat door het verschuiven van windturbine 6 met 9 meter, deze tot op een grotere afstand van het Gasreducerstation Westerschelde-Oost komt te liggen. Uit de beoordeling blijkt dat de totale trefkans van vergelijkbaar niveau blijft als die in het MER is beschreven. De trefkans blijft ruim kleiner dan de eis die Gasunie hiervoor stelt. Het gemeentebestuur van Reimerswaal heeft geen reden om aan de juistheid van deze beoordeling te twijfelen.	n.v.t.
10.36	De indiener constateert dat een voorstel met betrekking tot hinderverlichting op een later moment aan de Inspectie Leefomgeving en Transport moet worden voorgelegd en zijn van mening dat het op dit moment niet kunnen beoordelen van dit voorstel leidt tot een onzorgvuldig besluit.	Verwezen wordt naar het antwoord onder 2.5.	n.v.t.
10.37	De indiener betwist de AERIUS berekeningen d.d. 3 november 2020 van de te verwachten stikstofdepositie. De indiener meent dat de uitkomsten van verschillende onderzoeken naar eigen gerief worden uitgelegd en	De uitkomsten van de AERIUS-berekeningen zijn getoetst en beoordeeld door de provincie Zeeland als bevoegd gezag voor de natuurvergunning. Uit deze beoordeling is niet gebleken dat de berekende stikstofdeposities op een onjuiste wijze tot stand zijn gekomen.	n.v.t.

	betwijfelt een transparante goed onderbouwde stikstofberekening.	De door indiener gemaakte verwijzingen naar de politieke context over de stikstofnormering en de toepassing ervan bij projecten zoals Luchthaven Lelystad hebben geen betrekking op dit windturbineproject en behoeven daarom geen beantwoording.	
10.38	De indiener verzoekt tot nadere onderzoeken met betrekking tot PFAS, dan wel PFOS, gronden omdat het niet uitvoeren van dit onderzoek invloed kan hebben op de uitvoerbaarheid van het plan.	In het MER is aandacht besteed aan de problematiek rondom PFAS, zie kader 13.4 van het MER. Daar is ook aangegeven dat bij de uitvoering van dit windproject geen grond wordt verplaatst. Een specifiek onderzoek naar het voorkomen van PFAS was daarom niet nodig en is ook niet uitgevoerd. Op voorhand bestaat daarom geen reden om aan te nemen dat dit aspect de uitvoerbaarheid van het windproject in de weg kan staan.	n.v.t.
10.39	De indiener is van mening dat onvoldoende onderzoek is gedaan naar de cumulatieve effecten op het gebied van geluidsbelasting en betwist daarom dat er sprake kan zijn van een aanvaardbaar woon- en leefklimaat waardoor, naar mening van de indiener, ook van een goede ruimtelijke ordening geen sprake kan zijn. Ook geeft de indiener aan dat er rekening gehouden moet worden met andere autonome ontwikkelingen.	Verwezen wordt naar het antwoord onder 10.10.	n.v.t.
10.40	De indiener stelt dat het kwalificeren van de zes, bij windpark ZE-BRA betrokken, molenaarswoningen gedaan is op basis van de stelling dat de bewoners van de molenaarswoningen tevens investeerder of aandeelhouder is en lid van een vereniging is, met de bewoners tevens als toezichthouder op het windpark. De indiener constateert dat de molenaarsovereenkomsten niet	In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, heeft het gemeentebestuur niet enkel beoordeeld of tussen de eigenaars van de molenaarswoningen een contractuele relatie bestaat met het windpark of niet. Zoals is beschreven in paragraaf 3.3 van de toelichting van de omgevingsvergunning, alsmede in het raadsvoorstel over de verklaring van geen bedenkingen voor dit project, is nagegaan of is voldaan aan tenminste twee van de drie criteria die Raad van State in navolging van de Wm aan molenaarswoningen stelt. Per molenaarswoning is beoordeeld of sprake is van een technische, organisatorische of functionele binding. Hierbij is het overzicht gebruikt van tabel 4.2 in de ruimtelijke onderbouwing. Geconcludeerd is dat voor de zes bedoelde woningen sprake is van een molenaarswoning. De contractuele afspraken die gemaakt zijn tussen de initiatiefnemers	n.v.t.

	openbaar zijn gemaakt en verzoekt dit alsnog te doen.	en de eigenaars van de woningen zijn namens het gemeentebestuur van Reimerswaal ingezien. Hieruit is gebleken dat initiatiefnemers op een adequate wijze afspraken over de werkzaamheden van de molenaars hebben gemaakt. De gemeente Reimerswaal beschikt niet zelf over de contracten en kan ze daarom niet openbaar maken. Naar het oordeel van het gemeentebestuur van Reimerswaal is de afstand van de molenaarswoningen niet dusdanig groot dat niet op een zinvolle wijze visueel toezicht gehouden kan worden op het nieuwe windpark. De afstand van enkele van de molenaarswoningen tot de nieuwe windturbines bedraagt slechts enkele honderden meters. Alleen daarom al zullen de molenaars sneller ter plaatse kunnen zijn dan de hulpdiensten zoals indiener aangeeft.	
10.41	De indiener stelt dat een kettingbeding in de molenaarsovereenkomsten leidt tot nietigheid van deze overeenkomsten. Bij gebrek aan wetenschap ontkent de indiener de rechtsgeldigheid van de molenaarsovereenkomsten.	De door indiener vermeende strijdigheid in de overeenkomsten die met de molenaars zijn gesloten met het burgerlijk recht is niet ter beoordeling aan het gemeentebestuur van Reimerswaal en kan daarom niet aan de orde komen in deze besluitvormingsprocedure.	n.v.t.
10.42	De indiener benoemt, refererende aan jurisprudentie van de ABRvS, dat geen sprake mag zijn van evidente privaatrechtelijke belemmeringen. De indiener stelt dat met een gebrek aan wetenschap over of verscheidene grondeigenaren toestemming hebben gegeven tot het gebruik van hun gronden dit niet kan worden uitgesloten.	Zoals ook blijkt uit de jurisprudentie van de ABRvS waarnaar indiener verwijst, kan het al dan niet ontbreken van een privaatrechtelijke toestemming alleen dan tot een weigering van een omgevingsvergunning voor afwijken van het bestemmingsplan leiden, wanneer deze een evident karakter heeft. Daarvan is hier naar het oordeel van het gemeentebestuur geen sprake. Dat voor een aantal windturbineposities waarnaar indiener verwijst, naast de watervergunningen, ook nog privaatrechtelijke toestemming van derden nodig is, maakt niet dat sprake is van een evidente privaatrechtelijke belemmering.	n.v.t.
10.43	De indieners betwisten dat uit de passende beoordeling is gebleken dat	In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, voldoet het voornemen om turbinepositie 7 op gronden te bouwen die deel uitmaken van het Natuur Netwerk Zeeland (NNZ) naar het	n.v.t.

	windpark ZE-BRA de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten. De indiener stelt dat voor windturbine 7 geen dwingende reden geldt die de realisatie ervan kan rechtvaardigen binnen het Natuur Netwerk Zeeland (NNZ). De indiener is van mening dat het compensatievoorstel, gezien de effecten van windturbine 7 op de omgeving, ongeloofwaardig.	oordeel van het provinciebestuur van Zeeland aan het bepaalde in de Omgevingsverordening Zeeland 2018. Het opwekken van windenergie wordt in het zevende lid van artikel 2.23 van de verordening als reden van groot openbaar belang genoemd. Dat de provincie Zeeland daarbij al dan niet aan zijn doelstellingen voldoet, is daarbij niet van belang. Indiener geeft voorts niet aan op welke wijze het natuurcompensatieplan ongeloofwaardig zou zijn, of waarom het compensatieplan niet rechtens juist zou zijn.	
10.44	De indiener is van mening dat mitigerende maatregelen genomen dienen te worden teneinde vogelsterfte te voorkomen. De indiener betwist de stelling dat tijdens de aanlegfase geen effecten zullen optreden op beschermde soorten en betwisten ook dat er geen sprake is van barrièrevorming. De indiener is van mening dat extra onderzoek gedaan moet worden naar de effecten van windpark ZE-BRA op de in het gebied aanwezige Wespendif.	Het uitgevoerde onderzoek geeft aan dat er geen sterfte van vogels is boven de 1% mortaliteitsnorm. Vanuit de Wnb is er daarom geen gegronde reden om extra maatregelen, zoals het zwart verven van de wieken of het aanbrengen van radardetectie, op te leggen. Deze maatregelen zijn in het besluit van Windpark Eemshaven opgenomen, omdat hier afspraken met de initiatiefnemer over zijn gemaakt. Het gaat hier dus om een bovenwettelijke maatregel die in het besluit staat. Deze afspraken zijn gemaakt, omdat er door de gestuwde trek bij Windpark Eemshaven extra sterfte zou kunnen optreden. De twee windparken zijn niet vergelijkbaar met elkaar. Er wordt daarom geen nader onderzoek van de initiatiefnemers van windpark ZE-BRA geëist. In de zienswijze wordt niet duidelijk gemaakt waaruit blijkt dat, of dat er aanwijzingen zijn voor het optreden van barrièrewerking. Er is daarom geen reden om aan te nemen dat het onderzoek van Bureau Waardenburg onjuist blijkt te zijn. De wespendif is niet aangevraagd en is daarom ook geen onderdeel van het besluit. Omdat de wespendif geen onderdeel is van het besluit kunnen er geen nadere eisen gesteld worden aan het onderzoek en kunnen er tevens geen mitigerende maatregelen voor deze soort opgenomen worden in dit besluit.	n.v.t.

10.45	De indiener vreest de negatieve financiële effecten ten gevolge van de totstandkoming van windpark ZE-BRA en stelt dat de nadeelcompensatieregeling onvoldoende zal zijn. De indiener verlangt dat de opgewekte energie niet wordt geëxporteerd of wordt geleverd aan grote datacentra en anderen.	Wanneer indieners planschade vrezen, staat het hen vrij om te zijner tijd hiervoor een verzoek te doen bij het gemeentebestuur van Reimerswaal. De omvang van deze planschade en de beoordeling of deze hoger is dan het wettelijk vastgelegde normaal maatschappelijke risico, zal dan ook worden bepaald. Daarbij worden cumulatieve schadeveroorzakende effecten, zoals het door indiener genoemde zonnepark, ook betrokken. In deze procedure kunnen geen beperkingen worden gesteld aan welke afnemers de opgewekte elektriciteit wel of niet geleverd kunnen worden.	n.v.t.
10.46	De indiener betwist dat het energienet de extra opgewekte stroom kan verwerken.	Zoals duidelijk uit de vergunningaanvraag en de toelichting op de omgevingsvergunning blijkt, hebben de initiatiefnemers ervoor gekozen om de procedure voor de aansluiting op het landelijke hoogspanningsnetwerk niet in deze procedure te betrekken. Daarvoor zal te zijner tijd een aparte vergunningenprocedure worden opgestart. De door indiener geschetste problematiek met het realiseren van een netaansluiting kan daarom hier niet aan de orde komen. De initiatiefnemers hebben aangegeven dat zij verwachten aan te kunnen sluiten op het nabij gelegen en recent vergrootte hoogspanningsstation Rilland. Het gemeentebestuur van Reimerswaal heeft op dit moment geen enkele aanleiding om te veronderstellen dat deze aansluiting op dat station niet plaats zou kunnen vinden.	n.v.t.
10.47	De indiener stelt dat de overwegingen voor windpark ZE-BRA vooral een geldkwestie is en betwijfelen dat er voor het windpark een sterke business case is.	Over de nut en noodzaak van het windpark wordt verwezen naar het antwoord dat onder nummer 10.2 is gegeven. Beide gemeenten hebben geen invloed op de business case van het windpark. Zoals duidelijk is aangegeven in de toelichting op de omgevingsvergunning en in het raadsvoorstel voor de verklaring van geen bedenkingen, bouwen en exploiteren de initiatiefnemers het windpark geheel voor eigen rekening en risico.	n.v.t.
10.48	De indiener betwist dat het project economisch en financieel haalbaar is. Daarnaast verzoekt de indiener tot openbaarmaking van de anterieure overeenkomst.	De anterieure overeenkomst is een vertrouwelijk document dat op voet van het eerste lid, onder c en het tweede lid, onder b van artikel 10 van de Wet openbaarheid van bestuur niet openbaar kan worden gemaakt.	n.v.t.

		In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, heeft eenieder kennis nemen van de onderwerpen waarover in de anterieure overeenkomst afspraken zijn gemaakt in de zakelijke samenvatting die is opgenomen in de toelichting van de omgevingsvergunning en het raadsvoorstel voor de verklaring van geen bedenkingen.	
10.49	De indiener stelt dat het MER uitgaat van onrealistisch hoge opbrengsten windenergie en betwist derhalve de nut en noodzaak van windpark ZE-BRA.	In hoofdstuk 14 van het MER is beschreven op basis van het te verwachten windklimaat op deze locatie wat de geschatte energieproductie wordt van het windpark. De door indiener ingebrachte punten over turbinegeneratoren en het plaatsen van windturbines op zee, wat daar ook van zij, maken niet dat het gemeentebestuur van Reimerswaal aan deze inschattingen hoeft te twijfelen. Over de nut en noodzaak van het windpark wordt verwezen naar het antwoord dat onder nummer 10.2 is gegeven.	n.v.t.
10.50	De indiener meent dat is nagelaten een radarverstoringsonderzoek uit te voeren waarin de radarverstoringseffecten voor België zijn onderzocht. De indiener stelt dat in het MER is opgenomen dat er contact is geweest met Belgische autoriteiten maar dat onbekend is wat hier uit is gekomen. De indiener is daarom van mening dat er geen sprake kan zijn van een goede ruimtelijke ordening.	Het beheer van het luchtruim en de wijze waarop mogelijke verstoring van de radarsystemen voor de civiele en militaire luchtverkeersleiding wordt vormgegeven, is een nationale aangelegenheid. De afstemming hierover vindt dan ook op nationaal niveau plaats. Het gemeentebestuur kon daarom volstaan met het verkrijgen van een verklaring van geen bezwaar van het Ministerie van Defensie voor dit windproject. Daarbij komt dat de vergunningaanvraag, het MER en de ontwerpbesluiten ter advisering ook zijn voorgelegd aan de Belgische instanties. Zij hebben niet te kennen gegeven dat een separate toetsing voor de luchtverkeersradar in Antwerpen voor dit project noodzakelijk zou zijn.	n.v.t.
10.51	De indiener is van mening dat de gemeente Reimerswaal zou moeten onderzoeken of zij op een minder ingrijpende manier kan bijdragen aan de energietransitie en stelt aardwarmte voor als goed alternatief.	Indiener verwijst naar de gemeente Oosterhout, maar voor zover bij het gemeentebestuur van Reimerswaal bekend is, heeft die Brabantse gemeente in deze procedure geen betrokkenheid. Over de nut en noodzaak van het windpark wordt verwezen naar het antwoord dat onder nummer 10.2 is gegeven. In hetgeen indiener aanvoert, wordt geen aanleiding gezien om de op te wekken hoeveelheid duurzame energie met dit windpark op een andere wijze (zoals met toepassen van aardwarmte) als alternatief te beschouwen.	n.v.t.

10.52	De indiener is van mening dat extra onderzoek gedaan moet worden naar de effecten van windturbines op landbouwhuisdieren.	Verwezen wordt naar het antwoord dat onder nummer 8.4 is gegeven.	n.v.t.
10.53	De indiener stelt dat de ontwerp-omgevingsvergunning geen voorschrift bevat met betrekking tot de te gebruiken materialen en kleursamenstelling van de te realiseren windturbines. De indiener stelt deze hierdoor niet te kunnen beoordelen in relatie tot de visualisatie van het windpark en meent dat materialen en kleurensamenstelling vooraf dienen te worden vastgesteld.	In het eerste lid van voorschrift 2.1 van de omgevingsvergunning is voorgeschreven dat de initiatiefhouders ook het te gebruiken materiaal en kleurgebruik van de nieuwe windturbines aan het bevoegd gezag moeten overleggen. Aan de zienswijze is dus reeds tegemoet gekomen.	n.v.t.
10.54	De indiener stelt dat de gemeente Reimerswaal bij vaststelling van het ontwerp-omgevingsvergunning in strijd handelt met verscheidene wet- en regelgeving. De indiener is tevens van mening dat de gemeente Reimerswaal Eneco bevoordeelt door onderhands de subsidie en vergunningen te verlenen.	In tegenstelling tot wat indiener aangeeft, vindt de besluitvorming over de SDE++-subsidie niet plaats door het gemeentebestuur van Reimerswaal maar door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (Min EZK). Niet valt in te zien op welke wijze de besluitvorming die nu voorligt, waaronder een omgevingsvergunning op aanvraag, andere partijen onrechtmatig zou hebben benadeeld. Noch valt in te zien op welke wijze hierdoor strijdigheid kan zijn ontstaan met een van de rechtsbeginselen, verdragen of Europese richtlijnen die door indiener in de zienswijze worden genoemd.	n.v.t.

3. Ambtshalve wijzigingen

3.1 Algemeen

In dit hoofdstuk wordt aangegeven welke ambtshalve wijzigingen zijn doorgevoerd in de definitieve besluiten ten opzichte van de gepubliceerde ontwerpbesluiten.

3.2 Verbinden voorwaarde financiële zekerheid amoveren windturbines omgevingsvergunning

Aanleiding

De omgevingsvergunning moet voldoen aan de bepalingen uit de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant. In het tweede lid, onder c, van artikel 3.37 van deze verordening is bepaald dat aan de omgevingsvergunning in ieder geval een aantal voorwaarden is verbonden. Een van de aan de vergunning te verbinden voorwaarden is dat financiële zekerheid wordt gesteld dat na uiterlijk 25 jaar de windturbines worden verwijderd en de vóór de verlening van de omgevingsvergunning bestaande toestand wordt hersteld.

Hierover zijn tussen de beide gemeenten en de initiatiefnemers afspraken gemaakt en vastgelegd in de anterieure overeenkomst. Dit is ook beschreven in de toelichting van het ontwerp van de omgevingsvergunning. Echter. Over toepassing van deze bepaling heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) in een tweetal uitspraken eerder dit jaar geoordeeld dat deze bepaling zo moet worden uitgelegd dat het enkel opnemen van afspraken hierover in een anterieure overeenkomst niet voldoende is.¹ Naar het oordeel van de ABRvS verplicht deze bepaling uit de verordening dat hiervoor een specifieke voorwaarde in de omgevingsvergunning wordt opgenomen.

Ambtshalve wijzigingen

Om de omgevingsvergunning in lijn te brengen met de uitspraken van de ABRvS over de toepassing van het tweede lid, onder c, van artikel 3.37 van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant, wordt aan de omgevingsvergunning het volgende voorschrift verbonden.

“6.3 Financiële zekerstelling

a. De vergunninghouder dient financieel zeker te hebben gesteld dat voldaan kan worden aan het bepaalde in voorschrift 6.2 onder a.

b. Voorschrift 6.3 blijft tot 12 maanden na het vervallen van deze omgevingsvergunning gelden.”.

¹ ABRvS 21 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:857 (*omgevingsvergunning Windpark Veghel Win(d)t*) en ABRvS 28 juli 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1681 (*Windmolenpark Elzenburg-De Geer Oss*).

3.3 Aanpassing routing toegangswegen plangebied

Aanleiding

De initiatiefnemers hebben de ligging van de bouw- en onderhoudswegen van en naar het toekomstige windpark civieltechnisch verder uitgewerkt. Daarbij is het nodig gebleken om op een aantal plaatsen wijzigingen in de beoogde wegtracés door te voeren.

De vergunningaanvraag is daarom door de initiatiefnemers aangevuld met een nieuwe overzichtstekening waarop de toekomstige wegtracés zijn weergegeven. Hoewel dit een aanvulling van de aanvraag is die plaatsvindt nadat het ontwerp van de vergunningen en toestemmingen zijn gepubliceerd, is deze wijziging naar het oordeel van het gemeentebestuur van Reimerswaal van ondergeschikte aard en daarom desondanks toelaatbaar.

3.4 Voorschrift routering bouwverkeer

Achtergronden

Zoals is verwoord in paragraaf 1.5 van deze nota dient naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r. aan de omgevingsvergunning een voorschrift te worden verbonden om te waarborgen dat bij het uitwerken van de routering voor het bouwverkeer zoveel als mogelijk rekening wordt gehouden met het beperken van de emissie van stikstof op de Brabantse Wal.

Met de inwerkingtreding van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering per 1 juli 2021 geldt formeel een vrijstelling van de vergunningplicht Wet natuurbescherming (Wnb) voor eventuele stikstofdepositie voor de bouwfase. Dat houdt in dat de provincie Zeeland als bevoegd gezag op grond van de Wnb niet langer bevoegd is om dit aspect te betrekken bij het verlenen van de natuurvergunning. Nu de commissie het waarborgen van dit aspect van groot belang acht, geeft het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Reimerswaal toepassing aan het derde lid, onder a, van artikel 7.35 van de Wet milieubeheer. Op grond van deze bepaling kan het bevoegd gezag op basis van de uitkomsten van het MER voorwaarden, voorschriften en beperkingen opnemen, die nodig zijn ter bescherming van het milieu.

Ambtshalve wijziging

Aan voorschrift 2.1 van de omgevingsvergunning wordt een lid 11 toegevoegd, luidende:

“11. De routering van het bouwverkeer en bouwmaterieel waaruit blijkt dat zoveel als mogelijk routes worden gebruikt die de emissie van stikstof op de Brabantse Wal zoveel als mogelijk beperken.”.

3.5 Redactionele aanpassingen omgevingsvergunning

Achtergronden

Het ontwerp van de omgevingsvergunning bevatte een aantal redactionele verschrijvingen. Deze worden in de definitieve omgevingsvergunning aangepast. Het gaat niet om inhoudelijke aanpassingen.

Ambtshalve wijzigingen

Het gaat om de volgende redactionele wijzigingen die ten opzichte van het ontwerp worden doorgevoerd.

- In voorschrift 4.1 was een tekstmarkering opgenomen. Deze is verwijderd.
- In voorschrift 6.1 onder d is de datum waarop de bouwvergunning voor de bestaande windturbine aan de Grindweg in Woensdrecht is verleend nog niet ingevuld. Deze datum is in de definitieve vergunning wel opgenomen.
- In voorschrift 6.2 onder b wordt verwezen naar voorschrift 6.2.1, dit moet voorschrift 6.2 onder a zijn.

Bijlage 1; adviesrapport commissie mer

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark ZE-BRA

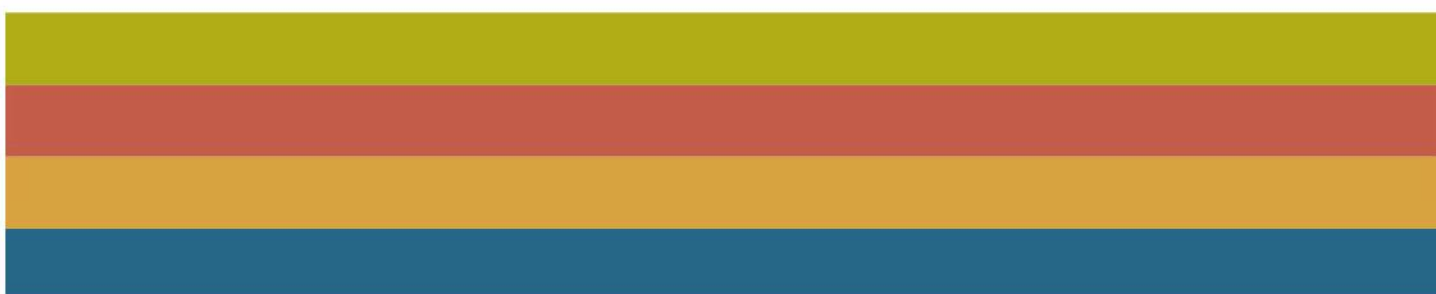
Toetsingsadvies over het milieueffectrapport en de aanvulling daarop

28 september 2021 / projectnummer: 3550

35 JAAR

onafhankelijk en deskundig advies

1 Advies over het MER en de aanvulling in het kort

Eneco, Lindewind en Zeeuwind willen op de grens van Zeeland en Noord-Brabant Windpark ZE-BRA bouwen en exploiteren. Het park zal bestaan uit 16 windturbines (zie figuur 1). Het doel is om dit gebied maximaal te benutten voor windenergie. Om het windpark te kunnen bouwen moeten wegen aangepast en aangelegd worden. De sloop van een solitaire windturbine in Woensdrecht, de twee windturbines van windpark Bath en de 16 windturbines van windpark Anna-Mariapolder maken deel uit van het project.

Voor dit project zijn vergunningen nodig. Voor de besluiten hierover is een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De gemeenten Reimerswaal en Woensdrecht hebben de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over het concept-MER. Op basis daarvan adviseerde de Commissie om het concept-MER aan te vullen, vooral vanwege de gevolgen voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en van stikstofdepositie.¹ Daarop hebben de gemeenten een aanvulling op het MER opgesteld en aan de Commissie voorgelegd. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER en de aanvulling.²

Daarnaast hebben beide gemeenten de Commissie gevraagd de milieu-informatie over geluid, slagschaduw en externe veiligheid te beoordelen vanwege de noodzaak tot het maken van onderbouwde afwegingen voor de te stellen normen. De aanleiding hiervoor is de recente uitspraak van de Raad van State.¹ Ook daar gaat de Commissie in dit advies op in.

Wat laat de aanvulling zien?

Natuur

Het project is na het opstellen van het concept-MER aangepast van 19 naar 16 windturbines; 3 turbines in Woensdrecht maken er geen onderdeel meer van uit (zie figuur 1). Hierdoor nemen de (negatieve) effecten zoals die in het concept-MER zijn beschreven af. De aanvulling laat daarom geen nieuwe berekeningen zien, maar beredeneert dat de effecten van het aangepaste project passen binnen de conclusies van het concept-MER.

Normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid

In de ontwerp-omgevingsvergunning staat hoe is omgegaan met de recente uitspraak over het Activiteitenbesluit.¹ De gemeenten gaan dezelfde normen als in het Activiteitenbesluit handhaven. Daarbij sluiten ze aan bij onderzoeken van TNO die gebruikt zijn om de normen in het Activiteitenbesluit vast te stellen en recentere informatie. De aanvulling laat zien dat aan deze normen kan worden voldaan.

Wat cumulatie van hinder door geluid en slagschaduw betreft hanteren beide gemeenten een 'standstill' principe als vertrekpunt: het streven is dat de omgevingskwaliteit niet achteruitgaat door het project. De geluidhinder van de windturbines samen met andere geluidsbronnen voldoet niet aan het 'standstill' principe. De gemeenten beschrijven daarna dat een verslechtering in bepaalde mate toch acceptabel is.

¹ Zie verder grijze blok voor toelichting.

² Het MER en de aanvulling zijn te vinden in de Goede Ruimtelijke Onderbouwing, Windpark ZE-BRA, gemeenten Reimerswaal en Woensdrecht. Zeeuwind, Eneco en Lindewind, 717149, Definitief v8.0 van 24/06/2021. Het MER is te vinden vanaf pagina 176, de aanvulling vanaf 1470.

Zijn het MER met de aanvulling compleet en van voldoende kwaliteit?

Natuur

Het MER en de aanvulling bevatten samen vrijwel alle belangrijke informatie over de gevolgen voor de natuur, waaronder beschermde gebieden. Het compensatieplan maakt voldoende duidelijk met welke maatregelen effecten beperkt en/of gecompenseerd gaan worden. Wel beveelt de Commissie aan om bij de besluitvorming te borgen dat het compensatieplan volledig uitgewerkt is voordat de werkzaamheden plaatsvinden en verstoring kan optreden, het MER en het compensatierapport laten daar namelijk de noodzaak voor zien. De stikstofdepositie tijdens de aanlegfase is goed in beeld gebracht, maar maatregelen om die te beperken (brongerichte maatregelen) ontbreken.

Informatie over de maatregelen om de stikstofdepositie tijdens de aanlegfase te beperken is echter essentieel om het milieubelang een volwaardige plek te geven in de besluitvorming over windpark ZE-BRA. De Commissie adviseert deze informatie voorafgaand aan de besluitvorming bij het definitieve MER nog beschikbaar te maken zodat belanghebbenden en besluitvormers hiermee nog rekening kunnen houden.

Normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid

De Commissie merkt op dat de gemeenten Reimerswaal en Woensdrecht de eerste zijn die, naar aanleiding van de eerdergenoemde uitspraak van de Raad van State, de gebruikte normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid bij een besluit over windturbines onderbouwen. De redenering hiervoor is met name opgenomen in de ontwerpomgevingsvergunning en bestaat uit zinvolle elementen, zoals een beschouwing van recent onderzoek naar (gezondheids)effecten van geluid van windturbines. **Voor een zorgvuldige en stapsgewijze onderbouwing adviseert de Commissie om 1) eerst onderbouwd te beredeneren welke normen worden gehanteerd, en 2) daarna te toetsen of het voornemen hieraan voldoet, en om het resultaat van beide stappen volwaardig in het MER op te nemen.** Dit advies geldt voor de normen voor elke turbine of combinatie van windturbines³, die voorheen in het Activiteitenbesluit te vinden waren. Ook voor cumulatie met andere verstoringsbronnen beveelt de Commissie aan om eerst het kader te schetsen voor de beoordeling van deze cumulatie, en pas dan na te gaan of voor dit project aan dit kader wordt voldaan. In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe en geeft ze aandachtspunten voor het vervolgtraject.

Aanleiding MER

Voor het windpark is een omgevingsvergunning met afwijking van het bestemmingsplan nodig. Omdat 14 van de 19 windturbines in Reimerswaal gepland zijn zal de gemeente Reimerswaal over deze vergunning besluiten. Gedeputeerde Staten van Zeeland besluiten over de vergunning en ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming. Of het Waterschap Scheldestromen en/of het Waterschap Brabantse Delta besluit(en) over de vergunning(en) op grond van de Waterwet, is afhankelijk van de uiteindelijke keuze die in de aanvraag wordt gemaakt. Daaruit moet blijken welke invloed de turbines op die gebieden hebben.

Vanwege de omvang van windpark ZE-BRA moet het bevoegd gezag onderzoeken of voor dit project een MER opgesteld moet worden. Het bevoegd gezag heeft besloten om dit onderzoek over te slaan en direct een MER op te stellen. Het bevoegd gezag heeft ervoor gekozen om de Commissie in het voorjaar van 2021 om advies te vragen over het concept-project-MER, zodat het advies van de Commissie meegenomen kon worden voordat het project ter inzage ging. Het advies van de Commissie van 03-06-2021 over het concept-MER is [hier](#) te vinden. Daarop hebben de gemeenten een aanvulling opgesteld en de Commissie opnieuw om advies gevraagd. Dit voorliggende advies gaat over het MER en de aanvulling tezamen.

³ Voorheen waren deze normen in het Activiteitenbesluit te vinden.

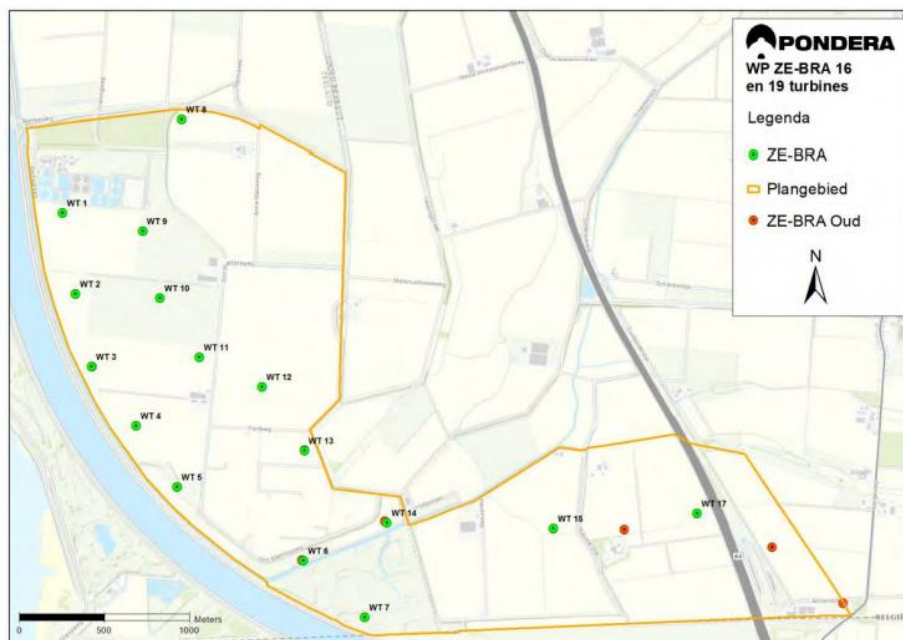
Uitspraak Raad van State over normen geluid, slagschaduw en veiligheid in het Activiteitenbesluit

In een tussenuitspraak heeft de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (30 juni 2021)⁴ over het bestemmingsplan voor Windpark Delfzijl geconcludeerd dat de normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid in het Activiteitenbesluit tot stand zijn gekomen in strijd is met het Europees recht. De normen in het Activiteitenbesluit moeten met een MER onderbouwd worden. De minister verwacht dit de komende twee jaar te kunnen onderbouwen. In de tussentijd kunnen overheden niet zo maar verwijzen naar het Activiteitenbesluit voor geluid-, slagschaduw- of veiligheidsnormen, maar moeten ze zelf normen stellen en hiervoor een eigen milieuonderbouwing leveren. In dit geval hebben de gemeenten en de initiatiefnemer ervoor gekozen om het MER ter onderbouwing van de normstelling door de gemeente te combineren met het MER ten behoeve van de beoordeling van het concrete project ZE-BRA. Een consequentie daarvan is dat het MER daardoor informatie (over de milieueffecten van de normstelling) dient te bevatten die normalerwijze niet nodig is in een MER voor een concreet project. Dat is volgens de Commissie een goed verdedigbare keuze, die in dit geval bijdraagt aan een efficiënte besluitvorming. Van belang is dan wel dat de milieu-informatie voor de normstelling en voor de toepassing van de norm op het concrete geval goed uit elkaar worden gehouden.

Rol van de Commissie voor de milieueffectrapportage

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. De bevoegd gezagen – in dit geval de gemeenten Reimerswaal en Woensdrecht, de provincie Zeeland en de waterschappen – besluiten over Windpark ZE-BRA.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt door nummer [3550](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

Figuur 1 – Definitief plan voor windpark ZE-BRA. De rode stippen wijzen op de windturbineposities die zijn vervallen na aanpassing van het plan (BRON: GROB, bladzijde 1471).

⁴ ECLI:NL:RVS:2021:1395.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij adviezen. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de gemeenten Reimerswaal en Woensdrecht, de provincie Zeeland en de waterschappen Scheldestromen en Brabantse Delta.

2.1 Natuur

2.1.1 Natuurnetwerk Nederland (NNN)

In het concept-MER is geconcludeerd dat aantasting van het NNN door ruimtebeslag (door overdraai) niet te vermijden is. Deze aantasting moet gecompenseerd worden om kernkwaliteiten van het NNN te behouden. Het benodigde compensatieplan NNZ⁵ (Natuurnetwerk Zeeland) ontbrak in het concept-MER maar is als bijlage 4 opgenomen in het MER.⁶ Dit compensatieplan is met name van belang omdat een windturbine, nummer 7, is gepland in het Schor van Ossendrecht, dat behoort tot het NNZ. Het gebied wordt gerekend tot natuurbeheertype N12.02 kruiden- en faunairijk grasland⁷. Het oppervlakteverlies in het NNZ bij windturbine 7 bedraagt 0,5 hectare. In het MER wordt aangegeven dat de compensatie voor het oppervlakteverlies van NNZ als gevolg van windturbine 7 nog verder wordt uitgewerkt. De afspraak dat compensatie tijdig gerealiseerd zal zijn is geborgd in een overeenkomst die de gemeente met de initiatiefnemers heeft afgesloten.

Het MER doorloopt de nee tenzij-toets zoals voorgeschreven in de provinciale beschermingsregimes op voldoende navolgbare wijze.⁸ De beschreven aanpak in het compensatieplan maakt duidelijk dat nabij bestaande natuur op gronden van Staatsbosbeheer gecompenseerd gaat worden. De Commissie beveelt aan om in het besluit te borgen waar en op welke wijze gecompenseerd gaat worden voordat de werkzaamheden aanvangen. Het compensatieplan geeft hier nu namelijk nog geen concrete informatie over. In de aanvulling is aangegeven dat dit zal gebeuren voordat de turbines worden geplaatst. Het is evenwel nodig dat compensatie gerealiseerd is voordat de eerste negatieve effecten kunnen optreden,⁹ het rapport laat daar ook de noodzaak voor zien.

2.1.2 Stikstofdepositie

De aanvulling bevat aangepaste AERIUS-berekeningen.¹⁰ Deze maken duidelijk waar en hoeveel stikstofdepositie neerslaat als gevolg van het project. Omdat er minder windturbines worden geplaatst dan eerder voorzien, neemt de stikstofdepositie af ten opzichte van eerdere berekeningen.

⁵ Het Zeeuwse deel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) heet Natuurnetwerk Zeeland (NNZ), het deel in Noord-Brabant heet het Natuurnetwerk Brabant (NNB). De beschermingsregimes van deze gebieden zijn opgenomen in de beide provinciale Omgevingsverordeningen.

⁶ Mitigatie- en compensatieplan Windpark ZE-BRA – Natuur Netwerk Zeeland.

⁷ Met de ambitie om dit natuurbeheertype in 2021 om te vormen naar natuurbeheertype N14.03 Haagbeuken- en essenbos.

⁸ In de nee tenzij-toets wordt onderbouwd dat het NNZ niet gemeden kan worden bij een windpark van 16 turbines maar motiveert echter niet expliciet waarom het niet mogelijk is de turbinepositie te laten vervallen.

⁹ Negatieve effecten kunnen al optreden voordat de eerste turbine wordt geplaatst, bijvoorbeeld door het aanleggen van toegangs- of onderhoudswegen, egalisatie, en/of veranderingen in grondwaterpeil.

¹⁰ Aerius is het model waarmee berekend kan worden wat de neerslag van stikstof is als gevolg van een project.

De aanvulling verwijst naar de recente vrijstelling voor stikstofdepositie in de aanlegfase.¹¹ Daarmee is de uitvoerbaarheid weliswaar verzekerd, maar is nog niet duidelijk welke bronmaatregelen mogelijk zijn om de emissies te beperken.¹² Gelet op de overbelasting van Natura 2000-gebied Brabantse Wal door stikstofdepositie acht de Commissie deze informatie essentieel voor de besluitvorming,¹³ zonder deze informatie kunnen immers geen afwegingen over nut en noodzaak hiervan gemaakt worden.

De Commissie adviseert om, voorafgaand aan de besluitvorming, alsnog de mogelijke maatregelen in beeld te brengen om stikstofdepositie tijdens de aanlegfase te verminderen, zodat hier nog rekening mee gehouden kan worden.

2.1.3 Beschermden soorten

Met betrekking tot de effecten op beschermde soorten wil de Commissie twee aspecten voor het voetlicht brengen:

- Uit het MER blijkt dat windturbines worden uitgerust met een detectiesysteem op gondelhoogte voor vleermuizen met een daaraan gekoppelde stilstandvoorziening.¹⁴ Met het oog op de in het MER beschreven risico's voor vleermuizen vindt de Commissie dit een passende mitigerende maatregel die recht doet aan de opgebouwde kennis om de ecologische gevolgen van windparken te beperken.
- Het plangebied maakt deel uit van het leefgebied van de bedreigde patrijs. Natuurorganisaties¹⁵ suggereren daarom om 'overhoekjes' ecologisch in te richten en te beheren. De Commissie adviseert deze aanbeveling te betrekken bij de verdere uitwerking van het plan.

2.2 Normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid

Ten gevolge van de uitspraak van de Raad van State over de normering van geluid, slagschaduw en veiligheid bij windturbine-projecten kan niet meer zomaar gebruik worden gemaakt van de normen uit het Activiteitenbesluit.¹⁶ Daarom moeten de gemeenten eerst een afweging maken voor de normstellingen (en het MER moet de informatie bevatten voor deze onderbouwing) en vervolgens aan deze normstelling toetsen (en het MER moet ook daarvoor de informatie bevatten).

Het concept-MER was reeds afgerond en aan de Commissie voorgelegd ten tijde van de uitspraak van de Raad van State waardoor het daarop nog niet kon worden aangepast. In de aanvulling zijn de gemeenten ingegaan op de uitspraak van de Raad van State.

¹¹ Op 1 juli 2021 is artikel 2.9a van de Wet natuurbescherming (Wnb) in werking getreden, en tegelijk artikel 2.5 Besluit natuurbescherming. Hierin wordt bepaald dat de stikstofeffecten uit de bouwfase niet betrokken hoeven te worden bij het besluit over een natuurvergunning. Deze wetswijzing heeft geen betrekking op de inhoud van plan-m.e.r. en project-m.e.r. en ook niet op besluitvorming over plannen zoals bestemmingsplannen.

¹² In de bijlagen bij het ontwerpbesluit gebiedsbescherming wordt aangegeven dat de AERIUS-berekening en beoordeling "uit gaat van het door initiatiefnemers beoogde in te zetten materieel".

¹³ In algemene zin wijst de Commissie er op dat in de toekomstige Omgevingswet in het Besluit bouwwerken leefomgeving in artikel 7.19a wordt gevraagd om adequate maatregelen te treffen om de stikstofemissie te beperken.

¹⁴ Wanneer door het detectiesysteem vleermuisactiviteit wordt waargenomen dient de draaisnelheid van de rotor van de betreffende turbine te worden beperkt tot <1 rpm danwel dient de turbine in de vaanstand te worden gezet, dan wel niet te worden opgestart. Indien gedurende 15 minuten geen vleermuizen zijn vastgesteld, kan de turbine in werking worden gesteld.

¹⁵ Stichting Het Zeeuwse Landschap, de Zeeuwse Milieufederatie en Brabants Landschap (zie bijlage bij het MER).

¹⁶ Zie voor verdere toelichting het grijze blok op pagina 3.

In de ontwerp-omgevingsvergunning gaan de gemeenten in op de normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid. Daarbij zijn een beschouwing over een normstelling, toetsing van het initiatief daaraan en de te hanteren voorschriften door (en naast) elkaar gehanteerd.

De Commissie adviseert om in het MER – los van het initiatief – eerst een beschouwing over mogelijke normstellingen voor dit gebied op te nemen. Het ligt daarbij voor de hand om in ieder geval gebruik te maken van bestaand onderzoek op grond waarvan de tot nu toe toegepaste normen tot stand zijn gekomen en sindsdien zijn geëvalueerd.¹⁷ Ook een beschouwing van het gebied kan daarbij een ondersteunende rol spelen. Vervolgens kan voor elk thema (geluid, slagschaduw en veiligheid) een onderbouwde keuze worden gemaakt voor een norm. Geef daarbij ook aan welke rol de gecumuleerde effecten (met name geluid en slagschaduw) met andere (bestaande) windparken spelen. Tot slot kan het initiatief worden getoetst aan de gekozen normen.

Concreet adviseert de Commissie om:

1. In het MER eerst mogelijke normen te beschouwen: onderbouw welke normen zinvol zijn om te onderzoeken, wat *in zijn algemeenheid* de milieu- en gezondheidseffecten daarvan zijn en welke normen¹⁸ zinvol kunnen zijn om verder te onderzoeken voor het betreffende gebied.¹⁹ De Commissie beveelt aan om hiervoor in ieder geval bestaande informatie en onderzoeken te gebruiken, zoals ook in de ontwerp-omgevingsvergunning is gedaan.
2. Nadat voor geluid, slagschaduw en veiligheid een norm is gekozen, in het MER na te gaan of het voornemen binnen de gekozen normen past, en eventuele alternatieven (van het voornemen) te vergelijken op hun milieu- en gezondheidseffecten. Ga hierbij ook in op mogelijke mitigerende maatregelen.

Kaders voor cumulatie met alle geluidsbronnen

Als onderdeel van de gebiedskenmerken hebben de gemeenten in de ontwerp-omgevingsvergunning naar cumulatieve hinder van alle bronnen gekeken. Voor de cumulatieve hinder door geluid en slagschaduw ten gevolge van windparken, wegverkeer en industrielawaai hanteren de gemeenten het standstill-beginsel als vertrekpunt. Het is echter niet duidelijk onder welke voorwaarden de gemeenten het verantwoord vinden uitzonderingen op dit beginsel toe te staan en in welke mate uitzonderingen mogelijk zouden moeten zijn. Beargumenteer daarom onder welke voorwaarden en in hoeverre voor cumulatieve hinder afwijken van het standstill beginsel gerechtvaardigd kan zijn. Pas daarna dit kader toe op het concrete geval.

De Commissie adviseert om, voorafgaand aan de besluitvorming, in het MER de mogelijke normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid te beschouwen, de gekozen normen te onderbouwen en daarna te toetsen of en hoe het voornemen aan deze gekozen normen kan voldoen. Volg dezelfde werkwijze voor de kaders voor cumulatieve hinder.

¹⁷ Betrek daarbij bijvoorbeeld ook de WHO-norm van Lden 45 dB.

¹⁸ Wat geluidhinder betreft dient een norm te worden gekozen voor het geluid veroorzaakt door de nieuwe en de aanwezige windturbines (zoals ook het vertrekpunt was van art. 3.14a Activiteitenbesluit).

¹⁹ Voor windpark ZE-BRA geldt dat het windturbinepark in een buitengebied is gepland, dat –in Zeeland– ook een energieconcentratielocatie is, en waar weinig geluidsgevoelige bestemmingen zijn zoals woningen. De specifieke kenmerken van het gebied (of de gebieden) moeten betrokken worden bij het onderbouwen van normen.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft een deskundige het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

prof. dr. Chris Backes

ir. Peter van der Boom MA

Eric van der Burg (voorzitter)

Marianne Schuerhoff MSc (secretaris)

ing. Rob Vogel

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Omgevingsvergunning, vergunning en ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming, vergunning(en) op grond van de Waterwet.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D22.2, "de oprichting van een windpark". Daarom is een project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluiten

Gemeenteraad Reimerswaal (Omgevingsvergunning), Gedeputeerde Staten van Zeeland (vergunning en ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming) en Waterschap Scheldestromen en/of Brabantse Delta (vergunning op grond van de Waterwet).

Initiatiefnemer besluiten

Eneco, Lindewind en Zeewind.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie niet in de gelegenheid gesteld om zienswijzen en adviezen bij haar advies te betrekken.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3550](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

